

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Diplomová práce

2013

Mgr. Tereza Dvořáková

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Mgr. Tereza Dvořáková

**Novinář Julius Pachmayer před
Mimořádným lidovým soudem**

Diplomová práce

Praha 2013

Autorka práce: **Mgr. Tereza Dvořáková**

Vedoucí práce: **PhDr. Jan Cebe, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2013**

Bibliografický záznam

DVOŘÁKOVÁ, Tereza. *Novinář Julius Pachmayer před Mimořádným lidovým soudem*. Praha, 2013. s. 66. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jan Cebe, Ph.D.

Abstrakt

Diplomová práce s názvem *Novinář Julius Pachmayer před Mimořádným lidovým soudem* podrobně a komplexně rozebírá případ člena fašistického, pronacistického politického hnutí Vlajka, a zároveň redaktora i šéfredaktora stejnojmenného kolaborantského deníku a později občasníku téhož názvu, který vycházel v období První i Druhé republiky a Protektorátu Čechy a Morava, Julia Pachmayera. Pachmayer byl profesionální novinář, jenž kromě Vlajky přispíval také do Lidových listů, Českého slova, Národní politiky a dalších proněmeckých listů, které byly v období Protektorátu vydávány. Po skončení druhé světové války byl souzen Mimořádným lidovým soudem a odsouzen za kolaboraci s nacisty do vězení, kde v roce 1947 zemřel. Tato diplomová práce se zabývá Pachmayerovým životem a působením v novinářské praxi, působením ve Vlajce, průběhem soudního procesu od jeho zatčení až po Pachmayerovo úmrtí ve vězeňské nemocnici. Cílem této práce je tedy odpovědět na otázku, zda byl Julius Pachmayer aktivistickým kolaborantem, nebo spíše konformistou plnícím příkazy a poplatným době.

Abstract

The thesis named *Journalist Julius Pachmayer in the People's Court* in detail and comprehensively deals with the case of the fascist, pro-Nazi political movement Flag member Julius Pachmayer. Pachmayer was also an editor and editor in chief of the newspaper of the same name, which was published in the First and Second Republic

and the Protectorate of Bohemia and Moravia. Pachmayer was a professional journalist, who in addition to Flag has also contributed to the People's leaves, the Czech word, National politics and other pro-German sheets that were issued in the time of Protectorate. After the Second World War, the People's Court tried and convicted Pachmayer of collaborating with the Nazis to prison, where he died in 1947. This thesis deals with Pachmayer's life and his journalistic praxis, the behaviour in Flag and also deals with the court process from arrest to Pachmayer's death in a prison hospital. The main goal of this thesis is to answer the question whether the Julius Pachmayer was an activist collaborator, or rather just conformist performing the orders which war period requested.

Klíčová slova

Julius Pachmayer, novinář, kolaborace, tisk, retribuční soudnictví, Mimořádný lidový soud, Vlajka

Keywords

Julius Pachmayer, journalist, collaboration, press, retribitional judiciary, People's Court, Flag

Rozsah práce: 109827 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 24. 5. 2013

Tereza Dvořáková

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkovala vedoucímu této práce PhDr. Janu Cebemu za čas, který mé práci věnoval.

Teze diplomové práce

Obsah

Bibliografický záznam.....	5
Prohlášení.....	7
Poděkování.....	8
Obsah.....	1
1. Úvod.....	3
1.1. <i>Téma a cíl práce.....</i>	3
1.1. <i>Metody práce.....</i>	5
1.2. <i>Pramenná základna a související literatura.....</i>	8
1.3. <i>Dosavadní zpracování tématu.....</i>	9
2. Tisk v době okupace.....	11
2.1. <i>Tiskové poměry na území Protektorátu Čechy a Morava.....</i>	12
2.1. <i>Kolaborace, aktivismus, konformismus, denunziace, retardace.....</i>	17
2.2. <i>Organizace a časopis Vlajka.....</i>	22
3. Retribuční soudnictví.....	25
3.1. <i>Retribuční dekrety a soudy.....</i>	26
3.1. <i>Procesy s protektorátními novináři.....</i>	30
4. Julius Pachmayer do roku 1945.....	32
4.1. <i>Soukromý život.....</i>	32
4.2. <i>Novinářská a politická činnost.....</i>	33
5. Julius Pachmayer před Mimořádným lidovým soudem.....	35
5.1. <i>Zatčení a vyšetřování.....</i>	35
5.2. <i>Průběh soudního procesu.....</i>	40
5.3. <i>Hlavní témata obžaloby.....</i>	42
5.4. <i>Výpovědi svědků.....</i>	47
5.5. <i>Obhajoba Julia Pachmayera.....</i>	50
5.6. <i>Rozsudek a jeho vykonání.....</i>	51
6. Závěr.....	53
6.1. <i>Otázka Pachmayerovy kolaborace.....</i>	53
Summary.....	56

Použitá literatura.....	56
1. <i>Sekundární literatura.....</i>	<i>58</i>
2. <i>Online zdroje.....</i>	<i>59</i>
3. <i>Prameny.....</i>	<i>60</i>
4. <i>Citované články Julia Pachmayera.....</i>	<i>60</i>
Seznam příloh.....	61
Přílohy.....	62

1. Úvod

Druhá světová válka je fenoménem, který ani po více, než šedesáti letech od svého ukončení z myslí lidí nevytřel. Není divu. Konflikt o takové intenzitě nezůstal izolovaný na válečných liniích, ale zdá se, že právě mimo ně sváděli obyčejní lidé ty největší bitvy.

Nacistická okupace tzv. Protektorátu Čechy a Morava v letech 1939 – 1945 zanechala kromě pochopitelných jizev na celé československé, respektive české společnosti, neméně vážný šrám na české žurnalistice, pro kterou bylo právě období Protektorátu Čechy a Morava naprosto mimořádnou dobou a ránou, z níž se vzpamatovávala velmi bolestně.

Z české žurnalistiky se stala protektorátní žurnalistika s naprosto odlišnými cíli, prioritami a tématy. Čeští žurnalisté tak stáli před těžkou volbou, již na obtížnosti dodával především totalitní typ vlády. Novináři tak museli vážít své další kroky, které mohly znamenat jejich kariéerní postup, udržení životní úrovně nebo také psychickou a fyzickou zkázu jejich, i celé jejich rodiny. Každý z nich nějak zvolil a nesl následky svého rozhodnutí již během druhé světové války, ale především po jejím skončení, kdy se český národ snažil vypořádat s nacistickou minulostí.

Zpětné posuzování postojů, které byly těmito lidmi v natolik mimořádné situaci zvoleny, je minimálně stejně obtížné. Setkáváme se s častým posuzováním pouhých činů a nikoliv motivů, které k nim vedly, což chápu jako krátkozraké, nedostatečné a zbytečně automaticky pejorativní. Tato diplomová práce se proto pokouší hledat motivy jednání, které jako autor i jako člověk shledávám mnohem důležitějšími, než jednání samotné.

1.1. *Téma a cíl práce*

Osudy protektorátních novinářů jsou velice zajímavou kapitolou dějin české žurnalistiky, proto jsem si pro svou diplomovou práci vybrala právě toto téma. Rozhodla jsem se zabývat se případem pražského novináře a člena Vlajky Julia Pachmayera (1890 - 1947). Julius Pachmayer byl Mimořádným lidovým soudem odsouzen za podporu a propagaci nacismu. Motivací pro vytvoření této diplomové práce byl zájem autora zjistit, jaká byla povaha jeho kolaborace.

Cílem této práce bude tedy odpovědět na otázku: Byl Julius Pachmayer aktivistickým kolaborantem, nebo jen konformistou, který víceméně musel plnit a plnil příkazy shora? Operacionalizace této hlavní výzkumné otázky bude probíhat na základě odpovědí na tyto dílčí otázky:

A. Život Julia Pachmayera

Jaký byl jeho charakterový profil?

Jaká byla jeho politická orientace?

Byl Pachmayer prokázaný antisemita?

B. Soudní proces

Z jakého trestného činu byl Pachmayer obviněn?

Jaká byla jeho obhajoba?

Jaký byl navrhovaný trest?

Jaký byl rozsudek?

Jaké byly přitěžující a polehčující okolnosti, byly-li nějaké?

Jak soud reflektoval svědecké výpovědi? Měly nějakou váhu na podobu konečného rozsudku?

C. Otázka kolaborace

1. Motivace Pachmayerova jednání

Profitoval Pachmayer profesně či osobně ze svojí činnosti?

Jednal na základě vlastního přesvědčení?

Můžeme tvrdit, že Pachmayer byl kariérista?

Bral při své činnosti ohled na rodinu, známé či přátele?

2. Vztah k nacistickým orgánům

Spolupracoval Pachmayer s protektorátními orgány, případně s německými bezpečnostními orgány?

Byl denunciantem?

Zavinil Pachmayer prokazatelně smrt nějaké osoby díky svojí činnosti?

Zapříčinil, že se kvůli jeho činnosti a informacím německé orgány zaměřily na nějakou osobu a ta měla kvůli Pachmayerovi problémy?

Stýkal se s představiteli německých orgánů výhradně pracovní, nebo i přátelsky, osobně mimo práci atd.?

Ve své diplomové práci se nejprve poněkud obecně zaměřuji na vyjasnění pojmu protektorátní žurnalistiky, jejích poměrů a aktérů, součástí čehož je kromě samotného uvedení do problematiky také objasnění pojmů, které s ní souvisejí, jako je kolaborace, denunce, aktivismus, konformismus a retardace. V této části práce také představím organizaci a list Vlajka, v němž Pachmayer aktivně působil.

V další části práce se budu zabývat retribucí a retribučním soudnictvím, které proti Pachmayerovi vedlo proces. Další, nejobsáhlejší část práce bude věnována Juliu Pachmayerovi a procesu samotnému. Proces bude podrobně zkoumán z hlediska časového, od Pachmayerova zatčení až po vynesení a vykonání rozsudku. Následovat bude analytický závěr, v němž se pokusím odpovědět na hlavní výzkumnou otázku uvedenou výše.

1.1. Metody práce

Jednou z nejdůležitějších funkcí historiografie, jíž se držím i v předkládané práci, dozajista zůstává její narativní charakter. Hlavní část této práce je proto založena na studiu pramenného materiálu, převážně institucionální povahy,¹ které představují záznamy informací sledující různý účel.² Jedná se o záznam soudního procesu s Juliem

¹ In: Hroch a kol. 1985, s. 127.

² Jsou užité pro autora, mají za úkol předat určitou informaci nebo konzervují zprávy kvůli potřebám určitých institucí. Tamtéž, s. 142.

Pachmayerem, jenž se konal v Praze od 9. května 1945, kdy byl vzat do první vazby do 24. září 1946, kdy byl vynesena rozsudek. Součástí Pachmayerova spisu je především obžalovací spis, Pachmayerova obhajoba, rozsudek Mimořádného lidového soudu, značné množství svědeckých protokolů a doplňujících materiálů, jako je vyjádření vězeňského lékaře, prohlášení Pachmayerových sousedů o jeho bezúhonnosti a další. Podstatnou výhodou je kromě předpokladu snahy o co největší úplnost také skutečnost, že výzkumník nemusí řešit dobu vzniku těchto materiálů, neboť tato je dána a je u všech uvedených a zkoumaných dokumentů stejná.

Při samotné práci se spisem je však klíčová jeho interpretace, myšleno interpretace údajů v něm obsažených, stejně jako dalších údajů hodnotících Pachmayerovu činnost. Celkový obraz jeho osobnosti a charakteru je tak v práci vytvářen srovnáváním výpovědí žalobce, všech svědků a obhajoby samotné. Existuje samozřejmě i možnost zaujatých výpovědí, které je třeba brát méně v potaz. Zaujatost je samozřejmě posuzována na základě jistých kritérií, z nichž nejvíce platné a nejčastěji používané je vztah svědka k obžalovanému, který je posuzován v profesní i osobní rovině. Jistou míru zaujatosti, jež byla dána dobou, můžeme zpočátku předpokládat i u instituce Mimořádného lidového soudu.

Samotná hodnověrnost zdrojů, podle Hrocha klíčové kritérium při práci s prameny,³ je však nesporná. Všechny dokumenty spisu uložené ve Státním oblastním archivu v Praze jsou zjevně pravé včetně dokumentů obhajoby, obžaloby a svědeckých výpovědí, jejichž seznam je vyplněný, úplný a všechny tyto jsou přesně zaevidovány. V práci je tedy užita přímá metoda, o níž Hroch uvádí následující. Historické informace získávám přímo z pramene, který výzkumník a priori považuje za hodnověrný. Velmi časté jsou tu doslovné citace relevantních dokumentů, které mají vysokou výpovědní hodnotu. Citace jsou přepisovány v přesném nepozměněném znění, včetně případných stylistických a gramatických chyb, jako jsou chyby v interpunkci.⁴

Vzhledem k tomu, že množství sekundární literatury k danému tématu obecně, natož konkrétně k Juliu Pachmayerovi je značně omezené, jsou hlavním zdrojem poznání o jeho činnosti kromě zmíněných archivních materiálů i dobové noviny. Pro práci s nimi byla použita komparativní metoda, Hrochem jinak též nazývaná

³ Tamtéž, s. 10.

⁴ Tamtéž, s. 236.

historickosrovnávací metoda.⁵ Z hlediska Hrochovy typologie cílů komparace se jedná v této práci o její nejjednodušší verzi, tedy o „*elementární určení shod a rozdílů mezi několika objekty (...)*“⁶. Pro účel této diplomové práce byly proto shromážděny téměř všechny Pachmayerovy články vydané v období 1939 – 1945 na území Protektorátu. Dále bylo v rámci uvedené metody shromážděno velké množství celostátních titulů, které měly dle předpokladu o procesu s Juliem Pachmayerem informovat. Jako výzkumné období byla zvolena všechna čísla vycházející v době procesu s kolaborujícími novináři před Národním soudem. Největším úskalím takového sběru dat je pochopitelná skutečnost, že noviny této doby informovaly o procesech s aktivisty souzených Mimořádnými lidovými soudy jen velmi útržkovitě, neboť ve stejné době probíhal mediálně mnohem zajímavější proces s tzv. Sedmičkou. V rámci historickosrovnávací metody bylo pro komparaci užito tzv. synchronního přístupu,⁷ přičemž srovnávány budou reflexe soudního jednání v podání sledovaných titulů českého denního tisku.

Z hlediska metod používaných v této diplomové práci se jedná především o indukci, kterou doplňuje dedukce. Indukci si lze představit jako postup bádání a vyvozování směrem od jednotlivých faktů k obecným závěrům, zatímco deduktivní metoda v kontextu této diplomové práce napomáhá logickému vyvozování faktů vyplývajících z výzkumu. Právě na deduktivním základě můžeme vyvodit závěry o Pachmayerově osobnosti, tedy například určit míru a motiv jeho kolaborace.⁸

Výzkum je pojat jako kvalitativní, metodě kvantifikace se vyhýbám naprosto cíleně. Konkrétně tedy nekvantifikuji počet výpovědí ve prospěch a neprospěch Pachmayera, neboť tyto závěry jsem pro účely diplomové práce v závislosti na definovaném cíli práce shledala irelevantními a neužitečnými, zvláště v závislosti na případné zaujatosti svědků i soudu samotného. Stejně tak je v práci zcela přehlížena kvantita článků, které Pachmayer ve zkoumaném období publikoval. Lze také říci, že článkům samotným není přikládána důležitost ani z hlediska kvalitativního, což vychází z mnou preferovaného dělení protičeských a proněmeckých postojů zastávaných Pachmayerem i ostatními protektorátními novináři na kolaboraci, konformismus,

⁵ Tamtéž, s. 234.

⁶ Tamtéž, s. 235.

⁷ Tamtéž, s. 237.

⁸ Tamtéž, s. 201.

denunciaci a aktivismus. Mnohem důležitější pro tuto práci je tedy již výše avizovaná analýza konkrétních okolností, za kterých tyto texty vznikly a obecně vzato i podmínek, v nichž vznikaly.

V práci je preferován a zachováván mezi historiky oblíbený diachronní přístup,⁹ tedy postup podle pomyslné časové osy. Pokud je zcela výjimečně objasněna nějaká předešlá časová situace, pak se spíše jedná o výjimku potvrzující pravidlo. Nejprve je tedy popsáno Pachmayerovo působení v žurnalistice v období první republiky, následně jeho kariéra v období Protektorátu, poté samotný proces před Mimořádným lidovým soudem v Praze a nakonec také jeho osud po nastoupení trestu až do jeho smrti.

1.2. *Pramenná základna a související literatura*

Hlavním zdrojem písemných pramenů pro mou diplomovou práci byl již několikrát zmiňovaný Státní oblastní archiv v Praze, konkrétně karton č. 429 Fondu Mimořádného lidového soudu v Praze. Spis Julia Pachmayera je evidován pod značkou Ls 3324/1946.

Julius Pachmayer je jedním z protektorátních novinářů, jehož osud dosud není zpracován. Neexistuje o něm jediná biografie a dostupné informace jsou tedy zcela útržkovité. Povědomí o něm v sekundární literatuře je zcela nedostačující, srovnáme-li rozsah dostupných informací s dalšími kolaborujícími novináři. Objevují se jen občas kusé informace, a to především v souvislosti s organizací Vlajka, jíž byl Pachmayer členem, stejně jako s listem Vlajka, kterému v období let 1941 – 1942 šéfredaktorem.¹⁰

Z tohoto hlediska představuje tato diplomová práce příležitost představit osud spíše okrajového protektorátního novináře a šéfredaktora. Jako kolaborant byl sice méně mediálně známý, než v dobovém tisku častokrát vzpomínaný Vladimír Krychtálek, Emanuel Vajtauer, Karel Lažnovský, Karel Werner nebo Emil Šourek, na druhé straně však bezesporu patřil do dvacítky souzených novinářů a tato skutečnost z něj jistě činí zajímavou osobnost.

Sekundární literatura na téma osudů českých novinářů kolaborujících v období Protektorátu je stále do značné míry omezená. Existuje sice několik kvalitních prací

⁹ Tamtéž, s. 208.

¹⁰ In: SOA, Ls 3324/1946, č. 429.

zabývajících se touto problematikou, ty však vykazují, konkrétně z hlediska této diplomové práce, jisté nedostatky, které jsem ochotna označit za vážné. Práce o těchto novinářích se buď omezují pouze na analýzu hlavních rysů doby a tezi, že tisk byl nesvobodný a utlačovaný, nebo v lepším případě zmíní tzv. aktivistickou sedmičku aktivistických novinářů v čele s Krychtálkem a Lažnovským (viz dále). Juliu Pachmayerovi se však konkrétně nevěnují. Tento sekundární materiál mi tak byl při tvorbě diplomové práce nápomocný především po stránce obecné, tedy vystihnoutí doby a společných charakterových rysů protektorátních novinářů. V práci je tak chápán jako doplňkový.

Velmi přínosnou mi však při tvorbě práce byla publikace předního protektorátního žurnalisty Karla Lažnovského s názvem Říše a my vydaná v roce 1941, která je jakousi Biblí protektorátního novináře. Díky studiu tohoto materiálu jsem mohla lépe pochopit, jaký tlak byl na protektorátní novináře vyvíjen a jaké nároky byly kladeny. Díky tomu má čtenář o něco jasněji v otázce motivů jednotlivých protektorátních novinářů.

1.3. Dosavadní zpracování tématu

Mezi nejvýznamnější české práce související s vybranou tematikou, přestože ne všechny jsou pochopitelně v práci použity, patří texty od Cebeho, Dolejšího, Končelíka, Kuklíka, Köpplové, Kryšpínové, Maršálka, Pasáka, Pernese a Večeři. V případech Cebeho, Končelíka, Köpplové, Kryšpínové a Večeři se jedná o statě publikované v odborných recenzovaných časopisech, v případě Pasáka o monografie. Večeřovy práce poskytují solidní rozbor kolaboračního chování a typologie a charakteristiky v nich obsažené budou tvořit teoretický základ této práce. Klíčové pro tuto diplomovou práci jsou především statě *Ošemetné Scylly a zrádné Charybdy protektorátních novinářů. K projevům pasivní rezistence a kolaborace na stránkách českých tištěných médií za německé okupace (1939-1945)* a také *Převrácený pohled aneb o "zbabělosti" hrdinů a "hrdinství" zbabělců v tištěných médiích protektorátu*. Obě práce se velmi podrobně zabývají pojmem kolaborace a nabízejí především jeho zajímavou konceptualizaci.

Z hlediska analýzy poměrů protektorátního tisku vycházím především z četných článků autorů z pražské Fakulty sociálních věd Cebeho, Končelíka a Köpplové. Velkou

výpovědní hodnotu má především stať Cebeho a Končelíka *Novinářský aktivismus: protektorátní kolaborantská žurnalistika a její hlavní představitelé z řad šéfredaktorů českého legálního tisku* a Končelíkův text *Řízení a kontrola českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. Z hlediska hledání motivů protektorátních novinářů mi největší oporou při tvorbě této práce byla kniha *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara* od autorského kolektivu Končelík, Köpplová a Kryšpínová.

Důležitou roli v každé práci na téma týkající se období protektorátu hraje reflexe celoživotní práce Tomáše Pasáka. Významné místo zaujímají především knihy *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*, stejně jako např. stať *Problematika protektorátního tisku a formování tzv. skupiny aktivistických novinářů na počátku okupace*.

2. Tisk v době okupace

V úvodu práce již bylo naznačeno, že protektorátní tisk se od prvorepublikového v mnohém lišil v závislosti na nově nastolených především politických podmínkách. Následující kapitola se pokusí o charakteristiku tohoto prostředí.

Jedním z typických jevů druhé republiky, který logicky zasáhl také československá média, byla snaha německé okupační vlády maximálně omezit demokratické prvky ve společnosti. Tisk a rozhlas, které se ze své podstaty klíčově podílí na tvorbě veřejného mínění, se staly prvním a snadným terčem nacistické propagandy. Tehdejší vládní činitelé pochopitelně měli zájem na tom, aby protektorátní tisk produkoval výhradně texty poplatné nově zavedenému režimu, a naopak, tisk, která by mohl svým obsahem ohrozit veřejný pořádek nebo zahraničněpolitické vztahy, se staly maximálně nežádoucími.

Masová regulace na poli tisku, které po vyhlášení Protektorátu, byla naprosto logickým vyústěním situace. V tomto místě si dovoluji drobnou kvantitativní odbočku. Na titulově bohaté československé mediální scéně vycházelo před koncem léta roku 1938 na čtyři tisíce různých periodik; tři měsíce po Mnichovu už se jich 1900 vůbec netisklo.¹¹ Tato média oficiálně zanikla z mnoha důvodů, které ovšem spojoval jeden principiálně vyšší. Některá z nich byla vydávána na území, které bylo Němci zabráno, jiná zmizela kvůli zhoršeným hospodářským podmínkám, další tiskoviny byly zakázány z ideologického hlediska. Uvržení do ilegality se týkalo například všech periodik Komunistické strany, jež byla zakázána již tři týdny po okleštění republiky, dne 20. října 1938.¹² Vymizely i další politické listy zakázaných stran. Naopak některé již v této době proněmecky orientované tiskoviny svou činnost začaly rozvíjet. Bauer například uvádí: „*Také u nás v Československu jsme měli již před 15. březnem několik časopisů, na něž Goebbelsův vliv silně zapůsobil. Fašizující časopisy, jako byly Česká výzva, později Nové Československo, Vlajka, stály pod přímým Goebbelsovým vlivem.*“¹³

¹¹ In: Pasák 1980, s. 44.

¹² In: Dolejší 1963, s. 63-64

¹³ In: Bauer 1946, str. 71

2.1. Tiskové poměry na území Protektorátu Čechy a Morava

Protektorátní média¹⁴ byla, stejně jako celá státní správa, řízena v podstatě dvojkolejně. Na jedné straně existovaly protektorátní vládě podřízené úřady včetně toho tiskového, na druhé straně však také existoval samostatný tiskový úřad německé okupační správy. Po přechodném období vytváření protektorátních úřadů přešla agenda médií plynule pod Úřad říšského protektora, konkrétně pod kulturně-politické oddělení, v němž fungovala za tisk odpovědná skupina s příznačným názvem Tisk.¹⁵ Souběžně s ní existoval vrcholný orgán české tiskové správy, kterým byl Tiskový odbor Předsednictva ministerské rady. Končelík, Cebe a Köpplová vztah mezi těmito subjekty a jejich vliv na protektorátní média popisují takto: „*Rozhodovací pravomoci tohoto úřadu však byly v praxi značně redukovány a v podstatě se omezovaly pouze na tlumočení pokynů skupiny Tisk.*“¹⁶

Je však nutné si uvědomit, že regulace tisku cenzurou nebyla praxe zavedená až německou okupační správou. I listy, které prošly prvním německým sítem, podléhaly cenzurní praxi, jež byla pod tlakem politických událostí stále více zesilována. Kořeny cenzurních praktik ale neměly svůj původ v již kritickém druhorepublikovém období, jednalo se o dědictví rakousko-uherské. V českých zemích až do roku 1950 platil rakousko-uherský tiskový zákon ze dne 12. prosince 1862, který například ustanovoval předkládání povinných výtisků, tiskové opravy nebo povinné údaje na tiskovinách.¹⁷

V souvislosti s druhorepublikovou cenzurou je vhodné zmínit také další zákony, které vznikly již v letech předešlých. Kontrolu tištěných médií upravoval tzv. *malý tiskový zákon* z 10. července 1933,¹⁸ který mimo jiné hlásal: „*Kolportáž tiskopisů, které přímo či nepřímo podvracejí nebo hanobí samostatnost, ústavní jednotnost, celistvost, demokraticko-republikánskou státní formu nebo demokratický řád Československé*

¹⁴ Pojem protektorátní média chápeme jako obecně jako tisk a rozhlas. Aniž by měla tato práce tendence jakkoli vyvyšovat či upozadovat jeden z těchto druhů médií, zabývat se bude většinou tiskem. Pozn. aut.

¹⁵ In: Končelík, Cebe, Köpplová 2007, s. 274.

¹⁶ Tamtéž, s. 275.

¹⁷ Byl publikován v šestém čísle říšského zákoníku roku 1863. Tento tiskový zákon byl v Československu nahrazen novým až 20. prosince roku 1950.

In: Pasák 1980, s. 33.

¹⁸ Zákon ze dne 10. července 1933 č. 124/1933 Sb. byl novelou zákona o mimořádných opatřeních ze dne 14. dubna 1920 č. 300/1920 Sb.

republiky, nebo které hrubě urážejí stud, může být zakázána.“¹⁹ Již týden po vyhlášení tohoto zákona československá vláda vydala nařízení o zastavování periodických tiskopisů, čímž zvětšila rozsah škály trestních činů podle zákona na ochranu republiky. Platnost tohoto nařízení byla postupně prodlužována a nakonec se vklínila i do protektorátního práva.²⁰ Malý tiskový zákon zároveň ukládal, že v době tzv. zvýšeného ohrožení republiky²¹ „*mohou být podle tohoto zákona učiněna mimořádná opatření, omezující nebo rušící dočasné svobody zaručené ústavní listinou.*“²²

Druhým důležitým prvkem legislativy ovlivňující cenzuru byl zákon o mimořádných opatřeních z roku 1936, který v případě branné povinnosti legalizoval cenzuru jako účinný nástroj státu při zamezení úniku informací, jež by mohly poškodit obranu státu či obecné zájmy Československa.

Oba tyto zákony byly uplatněny již v období po Mnichovu. Dne 23. září 1938 Československo vyhlásilo druhou mobilizaci, čímž stát vstoupil do branné povinnosti. Na základě výše zmíněných zákonů o tři dny později vznikla Ústřední cenzurní komise. Tento orgán byl ustaven v rámci ministerstva vnitra a byl mu zcela podřízen. Měl za cíl cenzuru jednotně řídit, usměrňovat, využívat a kontrolovat.²³

Usnesením ministerské rady z 6. prosince 1938 k následné cenzuře tedy přibyla také cenzura předběžná. Po dohodě ministerstev vnitra, zahraničí a spravedlnosti přešla veškerá cenzurní agenda pod tzv. Tiskový odbor Prezidia ministerské rady (TO PMR), který byl řízen Zdeňkem Schmoranzem (1896 - 1942).²⁴ Státní úřady měly v této době díky prodloužení nařízení o mimořádných opatřeních nad tiskem plnou kontrolu.²⁵

¹⁹ In: Pasák 1980, s. 40.

²⁰ Tamtéž, s. 41.

²¹ Takový stav mohl nastat za války nebo tehdy, nastanou-li uvnitř státu nebo na hranicích události ohrožující zvýšenou měrou celistvost státu, jeho demokraticko-republikánskou formu, ústavu nebo veřejný klid a pořádek.

²² In: Pasák 1980, s. 40

²³ Tamtéž, s. 43.

²⁴ Zdeněk Schmoranz byl český spisovatel, dramatik a novinář, ale především jeden ze členů Československého protinacistického odboje. Již na konci roku 1939 však byl zatčen Gestapem a roku 1942 v Berlíně popraven.

In: Pasák 1967, s. 54

²⁵ Jeho podřízenou úlohu charakterizoval předseda vlády Rudolf Beran v předvánočním prohlášení: „*Tisku náleží poslání tvůrce veřejného mínění a národního charakteru. Proto má tento stát nejen právo, ale i povinnost upravovat poměry tisku z hlediska vyšší své potřeby a zavést v něm přísné mravní, věcné, politické a kulturní odpovědnosti.*“

Tamtéž.

Německá okupační správa tato cenzurní opatření do jisté míry přejala a začala prohlubovat. Od samotného počátku své existence s pověstnou německou důsledností postupovala ve vymezování českých aktivit v jakýchkoliv oblastech, kulturní sféru a konkrétně média pochopitelně nevyjímaje. *„Mezi základní aktivity, kterými se hitlerovské Německo snažilo posilovat a upevňovat kontrolu nad okupovaným územím Čech a Moravy, patřila snaha o co nejdůslednější ovládnutí českého veřejného života. Součástí této snahy byla i detailní kontrola mediální produkce a publika - od biografů, přes regionální periodika či domácí poslech rozhlasu, až po veřejné knihovny.“*²⁶ Ideově-politický tlak ze strany Říše usiloval o maximální jednotnost obsahu tištěných médií. Pasák v tomto kontextu uvádí, že *„tento tisk nebyl a také nemohl být projevem svobodné vůle utlačovaného národa. Legální tisk byl tak nástrojem a projevem potlačovatelské z vůle okupanta, přičemž rozhodující úlohu při jeho vydávání měla okupační cenzura.“*²⁷

Pokud byly některé části protektorátního veřejného a kulturního života alespoň nějakou dobu nepovšimnuty a mohly tak do jisté míry svobodně fungovat nebo alespoň taktizovat, protektorátní tisk to nebyl. Jak uvádí Končelík: *„Systém správy médií se konstitoval relativně rychle a přirozeně a okupační moc kontrolu nad médii převzala bez zásadnějších problémů.“*²⁸ Nejednalo se navíc o pouhá ústní doporučení, ale hlavní představitelé protektorátu se k tomu de facto zavázali, jakkoliv v daném okamžiku ještě nebylo jisté, jak daný dohled bude vypadat. Emil Hácha (1872 - 1945) již v noci ze 14. na 15. září 1939 musel v Berlíně písemně zaručit, že ve veřejných projevech, v tisku, rozhlase bude zachována „plná zdrženlivost“.²⁹ Jak již bylo naznačeno výše, německá okupační správa si velmi dobře uvědomovala, že český tisk může lehce narušovat velkoněmecké a okupační plány, proto si jej podřídila prakticky na samém počátku. Pro jistotu.

„Naši inteligenci čekají velké úkoly. Pro budoucnost národa se musí pracovatí hlavně dvěma směry: 1. Ujasnit nám omyly minulosti, abychom si z nich mohli vzít poučení pro budoucnost a 2. otvíratí nám obzory nové dějinné epochy. (...) Kdyby naše inteligence neměla dosti duchovní síly a dosti odvahy k nutné národní sebekritice a

²⁶ In: Pasák.: 1980, s. 7.

²⁷ Tamtéž, s. 273.

²⁸ In: Končelík 2008, s. 299.

²⁹ In: Pasák 1975, s. 158.

*nedovedla připravit národní duchovní reformaci, pak by náš národ byl opravdu odsouzen k zániku, protože bez životních ideí národ nemůže žít.*³⁰

Pravidla, jimiž se protektorátní novináři v případě svého setrvání v oboru museli řídit, byly oficiálně stanoveny 17. září 1939 přísně důvěrným nařízením s názvem Souborný přehled pokynů pro tiskovou přehlídku. K upřesnění tohoto poměrně obecného dokumentu byly poté každý den vydávány pokyny pro šéfredaktory povolených listů co nejkonkrétněji, přesto však takovým způsobem, aby základní smysl dokumentu zůstal po celé období protektorátu nezměněn.³¹ Pasák o tomto dokumentu zmiňuje mimo jiné, že „*název tohoto dokumentu je totožný s obdobnými směrnici z 1. března 1939, ale v obsahu byly mezi těmito dvěma dokumenty rozdíly*“.³²

Ve zmíněném původním dokumentu klíčovou roli hrála šestá kapitola, která zakotvovala základní pravidla tiskového postoje Protektorátu Čechy a Morava k Německé říši. Můžeme se v ní dočíst například následující: „*Není přípustno srovnávat poměry v říši a v protektorátu po stránce zásobovací. Potlačiti jest všechny stati, které by mohly poškozovati vážnost říše navenek nebo zevnitř, které by stavěly do nepříznivého světla charakter protektorátu nebo projevovaly přání po změně poměrů mezi říší a protektorátem (...) popřípadě mezi českým a německým národem, ať již přímo nebo nepřímo, či ve formě kritiky nebo polemiky.*“³³ Protektorátnímu tisku tedy bylo v devíti kapitolách zmíněného dokumentu nalinkováno natolik zásadní množství podmínek, že vymanit se jim bylo takřka nemožným úkolem.

Novináři, kteří se z důvodu nerespektování nastolených pravidel stali nepohodlnými, byli zatýkáni či deportováni do koncentračních táborů. V dnešní době lze jen zhruba odhadovat, jaká část novinářů aktivně podnikla nějaké kroky proti nastolenému statutu quo, a jaká splynula s proudem. Každopádně Bauer mluví o podílu pročesky smýšlejících novinářů jako o většině: „*Většina českých novinářů nemínila se podvolit vůli dočasných držitelů moci a manifestačním utvořením Národního svazu novinářů i volbou nového předsednictva chtěla dokázati své skutečné smýšlení.*“³⁴ Toto Bauerovo prohlášení v podstatě jde na ruku všem, kteří jsou přesvědčeni o tom, že páteř

³⁰ In: Lažnovský 1941, s. 41.

³¹ In: Pasák 1980, s. 55.

³² Tamtéž.

³³ Tamtéž, s. 58.

³⁴ In: Bauer 1946, s. 73.

se ohýbat nedá a nemá, a kdo tak učiní je zrádce. Je však také nutné se zamyslet nad otázkou, do jaké míry je Bauer schopen objektivně a bez emocí reflektovat události pro něj jen nedávno minulé, a zda jen pouze, byť nevědomky, nepodléhá očišťovacímu tlaku.³⁵

Ostatní dostupné zdroje, s nimiž v této práci pracuji, totiž spíše potvrzují nemožnost prosadit se ve větší míře proti okupační správě. V případě, že prostudujeme výpovědi ostatních souzených novinářů, můžeme si povšimnout shodné tendence popisovat soudobé podmínky velmi represivně. Protektorátní novináři se před soudem většinou shodují, že ti, co nepsali v souladu s přáním Němců, byli rychle na svém postu vystřídáni a v závislosti na míře prohřešku proti ustanoveným pravidlům potrestáni. Z toho tedy vyplývá, že většina novinářů tedy ani jakéhokoliv odboje schopná nebyla, byl jim znemožněn. Jakékoliv pokusy o protest dopadly vždy stejným způsobem, což potvrzuje nevědomky i Bauer v části, kde píše o deportacích nepohodlných novinářů do koncentračních táborů.

Pasák dokonce výslovně zdůrazňuje nemožnost jakéhokoliv odporu, který by měl fatální následky nejen pro novináře samotného, ale také pro list³⁶: „*Bylo rozhodnuto, že jakékoliv porušování nebo obcházení pokynů by mělo vážné následky nejen pro ně samé, ale i pro uvedený list. Nerozhodovalo při tom, zda chyba vznikla úmyslně, z nedbalosti nebo z omylu, či z nedopatření.*“³⁷ Prosté konstatování praktické nemožnosti odporu, k němuž by většina novinářů z pochopitelných důvodů inklinovala, je klíčovým zjištěním, kterým již zde, v úvodní části práce nastavuji meze a intence, v nichž můžeme dále uvažovat o činech souzených novinářů.

Podstatu novinářské práce v období Protektorátu poměrně stručně a věcně vyjadřuje Kvaček ve své publikaci *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara*: „*Novináři z této „protektorátní skupiny“ – a byla jich mezi nimi většina – prožívali okupaci za stresů, napětí, v nejistotě, usilovali se příliš „nezkompromitovat“, zároveň se ale museli přizpůsobovat poměrům v redakcích a úkolům zadávaným tisku.*

³⁵ Publikace *České noviny za války* byla vydána v roce 1946. Pozn. aut.

³⁶ Nedostatečná proněmecká angažovanost noviny ostatně brzy postihla. Ať již k tomu vedly jakékoliv důvody, je jisté, že z 2125 českých novin, časopisů a úředních věstníků, které podle Pasákova soupisu vycházely po roce 1939, jich koncem roku vycházelo již jen 238.

In: Pasák 1980, s. 55 - 58.

³⁷ Tamtéž, s. 57.

Některé průběh války zaskočil, obávali se dlouhé okupace, i „nerozhodného míru“, jiní pevně věřili ve válečnou porážku Německa.“³⁸

Cebe a Končelík také dělí protektorátní novináře působící do pouhých dvou poměrně logických skupin. První z nich byla velmi úzká skupina „*proříšsky orientovaných a iniciativně postupujících (aktivistických) novinářů, kteří pro obyvatele porobeného národa mimořádně viditelně symbolizovali kolaboraci a byli předmětem hluboké čtenářské nenávisti*“.³⁹ Na druhé straně pak podle těchto autorů stojí novináři „*nerozhodní či opatrně nesouhlasící*“, kteří jednali s cílem „*přežít*“. Do této skupiny řadí i podskupinu viditelných odpůrců: „*Nepočetná, ale vlivná skupina radikálních odpůrců okupace své postoje formulovala vně diskursu legálního protektorátního tisku*“.⁴⁰ Toto rozdělení se zdá velmi vhodné i pro účely mé diplomové práce.

2.1. Kolaborace, aktivismus, konformismus, denunciace, retardace

„Český národ byl veden falešnou cestou, zbloudil a utrpěl veliké ztráty. Dnes ve svých slabších skupinách prožívá bolestnou rekonvalescenci, kdežto ve skupinách duchovně silnějších se odehrává zmoudření Dona Quijota. Těmito dvěma skupinami je dána otázka kladného a záporného poměru Čechů k soudobému dějinnému vývoji. Ti, kteří zmoudřeli, poučení historií roku 1938, usilují o poměr kladný a o součinnost s národem německý a tím i s moderním vývojem celoevropským.“⁴¹

V této úvodní části práce je ještě třeba teoreticky zakotvit některé pojmy, které mohou být vnímány na základě intuitivního pochopení, mnohdy z pochopitelných důvodů zkresleně. V souvislosti s novináři souzenými retribučními soudy na různé úrovni jsou často užívány výrazy kolaborace, aktivismus, konformismus či denunciace. Problematický z těchto čtyř pojmů je především aktivismus, který má v různých dobových kontextech různé významy. Jestliže dnes lze chápat aktivistu, tak jak ve svých textech uvádí Večeřa, tedy jako vrcholné stádium kolaboranta, dříve, a to právě

³⁸ In: Kvaček, Chalupa, Heyduk 1988, s. 11.

³⁹ In: Cebe, Končelík 2008, s. 39.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ In: Lažnovský, 1941, s. 7.

především v diskursu doby retribuční, byl aktivistou prakticky každý kolaborant.⁴² Toto terminologické zmatení je jedním z limitů práce, s nimiž se tato práce potýká, proto je vhodné terminologii vyjasnit zde, v úvodní části práce.

Výchozí teoretickou tezí této diplomové práce je definice kolaborace právě podle Večeři, jenž ji chápe jako „(...) soubor mravních, politických či kriminálních pochybení rozličné váhy a významu sahá od jednorázových aktů morálního selhání přes dlouhodobé přizpůsobení se poměrům, kdy je spolupráce s nepřítelem vnímána jako nutná politická, společenská či profesní daň, až po cílevědomou aktivní činnost směřující v kooperaci s okupantem k paralyzování obranných reflexů vlastního národa a k získání různě definovaného podílu na moci nad ním“.⁴³ Tato definice je klíčová pro všechny práce tohoto typu. Večeřa totiž vytváří pomyslnou typologii možných projevů kolaborace a umožňuje tak souzené protektorátní novináře členit do několika přesněji vymezených skupin, což v důsledku odhaluje míru jejich viny, především porovnáním s ostatními souzenými.

Večeřa se vymezení typů kolaborace věnuje ve svém textu Ošemetné Scylly a zrádné Charybdy protektorátních novinářů: K projevům pasivní rezistence a kolaborace na stránkách českých tištěných médií za německé okupace (1939–1945), jenž byl publikován v časopise Mediální studia. V případě kolaborace chápe v zásadě tři její podoby:

- manifestace kolaboračního jednání se svými dvěma logickými podobami či subtypy,
- konformismus,
- aktivismus.⁴⁴

„Manifestace kolaboračního jednání byla jednorázovým vyjádřením souhlasu s okupací či s jakýmkoliv opatřením, které zesilovalo nebo prohlubovalo závislost porobených na okupační moci. Mohla být buď vynucená nebo spontánní, v prvním případě lze hovořit o pasivní, ve druhém o aktivní manifestaci.(...)Pasivní manifestace

⁴² In: Večeřa 2007, s. 265.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Tamtéž.

*kolaboračního jednání byla situací, kdy lze jedince, který se jí dopustil, jednoznačně chápat jako oběť“.*⁴⁵

Jedna ze zásadních pro případné posuzování viny Julia Pachmayera se pak jeví Večeřova teze v tomto znění: „*Oproti pasivní manifestaci, která byla na terorizovaném jedinci vynucena, představovala aktivní manifestace kolaboračního jednání věc volby individua, jeho svobodné vůle vyslat okupantům mediálně konstruovaný signál spolupráce“.*⁴⁶ Večeřa tak čtenáře konfrontuje se zajímavým postojem, jenž nastoluje otázku, zda vůbec lze novináře tohoto období perzekuovat za jeho psané slovo, neboť toto mohlo být, a s největší pravděpodobností bylo, vyvoláno různými tlaky a okolnostmi. Lze tedy předpokládat, že Večeřovu tezi můžeme podrobit testování na jiných Pachmayerových projevech, tedy na těch, ke kterým nebyl přímo nucen. Ovšem v případě, že veškeré Pachmayerovy veřejné projevy budeme chápat jako manifestaci, ocitáme se buď v teoretické pasti, nebo přímo naopak se nám otevírá teoretická možnost posuzovat právě tyto jiné projevy jako relevantní při tvorbě Pachmayerova charakterového profilu.

Druhým projevem kolaborace v pořadí je podle Večeři konformismus. Konformista dle Večeři pouze plnil příkazy, jakkoliv byly tyto v rozporu s jeho českým národním smýšlením. Rozhodující tak v tomto případě byla především absence jakékoliv vlastní novinářovy iniciativy. Večeřa v tomto případě zdůrazňuje, že „*konformista pracoval jako stroj, jenž mechanicky plní zadání okupanta, ale neučiní o nic více. S jistou nadsázkou je možno říci, že konformista do své práce vkládal pouze své pero, nikoliv duši, rozum a cit“.*⁴⁷ Tato Večeřova teze nás vede k domněnce, že většina protektorátních žurnalistů byla „pouhými“ konformisty. A je to právě konformismus, který můžeme považovat za postoj na hranici kolaborace.⁴⁸ Co je ovšem klíčové i pro tuto diplomovou práci, z této Večeřovy teorie můžeme usoudit, že i v jádru dobrý člověk a dobrý Čech se mohl navenek jevit „protičesky“ a chovat se „protičesky“. Abychom však někoho mohli označit za konformistu, přesně v souladu s touto teorií, je třeba prokázat, že přestože se navenek jevil protičesky, v jádru zůstal pravým Čechem a jeho chování byla jen zástěrka umožňující mu přežít, ať už fyzicky, nebo psychicky.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Tamtéž, s. 265 – 266.

⁴⁷ Tamtéž, s. 266.

⁴⁸ Tamtéž.

Protektorátní novinář, kterého bychom mohli podle zvolené teorie označit za aktivistu, měl ke svému jednání odlišné motivy, díky nimž bychom ho na pomyslné stupnici mohli zařadit o něco dál. Zatímco zmiňovaný konformista pouze plnil příkazy a přežíval díky mnohdy výrazně ideologicky zabarveným textům pro něj pouze dočasné období útlaku a nesvobody, aktivista obecně považoval Protektorát za trvale nastolený stav a německé válečné úspěchy za definitivní.⁴⁹ Klíčový rozdíl tedy je ten, že aktivista na rozdíl od konformisty nuceně neglorifikoval, ale i rozvíjel proněmeckou myšlenku. Aktivistický novinář nemaskoval své česství, ale myšlenkově se podvolil německému nátlaku a přešel na druhou stranu barikády. Aktivista dle Večeři usiloval o „*převýchovu Čechů v říšském duchu*“.⁵⁰

Přestože ve své diplomové práci vycházím teoreticky z uvedených Večeřových tezí, není zcela od věci poskytnout i odlišně formulovanou definici protektorátního aktivismu od autorů Cebeho a Končelíka v následujícím znění: „*Jeho podstatou (aktivismu, pozn. aut.) byla víra, že pouze skrze co nejužší a nejaktivnější spolupráci s říší jako dominantní sousedící velmocí a skrze příklon k její nacistické ideologii je možné dosáhnout určitých politických cílů (formulovaných na celé škále od záchrany národa po osobní prospěch).*“⁵¹

Ač se zdá, že tento teoretický rámec je na první pohled jasně definovaný a jednotlivé podoby kolaborace se zdají být snadno odlišitelné, je to tak, jako velmi často v sociálních vědách, pouze v teorii. V praxi narazíme na několik překážek, přičemž některé zde již byly zmíněny. Především ve zkoumaném období byly zmíněné pojmy nahlížené jinak, více radikálně. Označí-li tak některý ze svědků nebo žalobce novináře za aktivistu, neznamená to a priori to, co bylo představeno výše.

Byla to právě až nová generace historiků v čele s Pasákem, kteří na konci padesátých let začali na otázku kolaborace nahlížet současným pohledem. Pasák sice vycházel z dosavadní teze, že kolaborace znamená spolupráci s okupační mocností. Nicméně inovoval ji v následujícím duchu: „*velkou úlohu zde hraje přinucení či dobrovolnost, vyjádřené slovy muset a chtít. Spolupráce může mít jak formu oportunní taktiky, tak formu cílevědomého a programového postupu. Mezi těmito postoji je*

⁴⁹ Tamtéž, s. 267.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ In: Cebe, Končelík 2008, s. 39.

*samozřejmě rozdíl.*⁵² Pro dělení kolaboračního jednání navrhoval zavedení termínu přísluhovačství, kterým označoval zavrženíhodnou dobrovolnou kooperaci s okupačním režimem a protektorátní kolaboraci členil do následujících forem:

- extremismus,
- aktivismus,
- oportunistus neboli retardace.⁵³

Extremismus je v jeho podání chápán jako kolaborační jednání, které i za vysokou cenu potlačování českých národních zájmů bezvýhradně propagovalo nacionalistickou myšlenku, kterou přijalo za vlastní. Tento směr propagovali právě čeští fašisté a nacisté sdružující se například v organizaci Vlajka. Pasák přesto zdůrazňoval, že *„každý český fašista nebyl zároveň kolaborant, a každý kolaborant nemusel být fašistou“*.

Motivace aktivistů vycházela ze snahy udržovat s Němci co nejlepší vztahy a žádným způsobem nevystupovat proti jejich politice.

Tzv. oportunistus neboli retardace se vůči aktivismu vymezoval tím, že jeho představitelé vnitřně nepřijali nacionálně socialistickou ideologii a snažili se bránit národní zájmy prostřednictvím jakéhosi partyzánského boje proti okupačnímu režimu. Oportunisté se tak navenek chovali loajálně vůči nacistickým okupantům, ale snažili se využít postavení, které si díky tomu udrželi, k omezování německé moci v protektorátu, respektive v protektorátním tisku.⁵⁴

Na závěr je třeba zmínit ještě pojem denunciacie, a to přesto, že se tato činnost často ani s kolaborací neprotínala a lze tak na ni pohlížet jako na samostatný jev, který svědčí spíše o charakterovém profilu člověka - novináře. Základním znakem a náplní denunciacie bylo prosté udávání osob, které byly denunciantovi nějakým způsobem nepohodlné. V případě, že budeme opět vycházet z Večeřovy definice, *„denunciací je každý text, který iniciuje nebo podporuje iniciativu směřující ke zhoršení fyzického, právního, profesního či jiného postavení označené osoby nebo skupiny osob, a to bez ohledu na to, zda takové zhoršení nastane reálně“*⁵⁵. V souvislosti s touto diplomovou

⁵² In: Pasák 1998, s. 349

⁵³ Tamtéž, s. 36

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Tamtéž.

prací a jejím cílem je denunce zmiňována především z důvodu posuzování Pachmayerovy činnosti v této oblasti, tedy zda dle svědeckých výpovědí denunciantem byl, či nikoli.

2.2. Organizace a časopis Vlajka

Organizace Vlajka, která byla vytvořena již v období první republiky, byla v období Protektorátu Čechy a Morava extrémní českou politickou skupinou výrazně proněmeckého směru. Pasák o ní uvádí, že: *„Po celou dobu své existence usilovala jednak o vyrovnání s Němci, dále o politickou prioritu na celém protektorátním území. (...) Ovšem ani Němci sami, nebo spíše německá úřední místa (kromě sicherheitsdienstu a gestapa), nepovažovali Vlajku za vhodného partnera při realizaci svých plánů na protektorátním území a jejich postoj k ní nebyl zrovna shovívavý.“*⁵⁶

Ideologicky měla Vlajka blízko k zásadám italského fašismu a německého nacismu. *„Po obsazení českých zemí se plně odvrací od italské politické koncepce, která však nikdy nepředstavovala hlavní a určující trend hnutí a zcela přejala německou nacionálně socialistickou ideu do politického programu. Národ byl chápán jako vyšší organismus, jehož potřebám bylo nutno podříditi lidské individuum. Snahou Vlajky bylo potom realizovat úspěšnou spolupráci národa českého a německého na podkladě vzájemně získané důvěry a při naprostém zachování národní svébytnosti a vzájemného respektu.“*⁵⁷

Politický program Vlajky, který byl nově vypracován na počátku německé okupace Československa, vytyčil několik základních požadavků. *„Byl to především pozitivní postoj k nacionálnímu socialismu s cílem nastolení totalitního zřízení. Dále odmítání demokraticko – liberalistické soustavy, boj proti Benešově orientaci a marxismu, likvidace židovského a svobodozvednářského vlivu na základě norimberských zákonů o rase a krvi. Dále sem patřila snaha o odstranění politiků z předmnichovského období a z druhé republiky a přijetí koncepce německo – české součinnosti a přátelství. V obecném slova smyslu se pak Vlajka projevila jako německá agentura v českém politickém životě. Důsledky toho se potom projevily v rozrušení, rozštěpení českého*

⁵⁶ Pasák 1966, s. 846.

⁵⁷ Tamtéž, s. 846.

tábora, v její protižidovské ofenzívě a konečně v konfidentsko – denunciantské činnosti.“⁵⁸

V dubnu 1939 se stal vůdcem hnutí po válce rovněž souzený Josef Rys-Rozsévač (1901 - 1946), díky kterému hnutí přijalo za vlastní nacionálně socialistický světový názor jako základní otázku bytí a další existence. Vedle Rys-Rozsévače byli nejvýznamnějšími činiteli Josef Burda (1893 - 1946), Jaroslav Čermák (zemřel 1946), Otakar Polívka, dr. Václav A. Cyphelly a Jindřich Thun-Hohenstein.⁵⁹

„Úřad říšského protektora si byl vědom, že silnější vnitropolitický vliv Vlajky nebo dokonce převzetí moci touto organizací by vytvořilo z českých zemí ohnisko neklidu, čímž by byla ohrožena hospodářská stabilita země. Konečně vojenská místa v Protektorátu Čechy a Morava začala na Vlajku měnit názor, na Rysovu činnost se dívali s despektem. Vlajka měla působit jako politický rušitel, usměrňovač v proněmeckém duchu, ale otázka její moci nepřicházela v úvahu.“⁶⁰

Vedení Vlajky bylo tímto postojem pochopitelně zklamáno, ale snažilo se o samostatné uznání, především z titulu snahy o přetváření české politiky a propagace myšlenek nacionalistického socialismu.

„Po srpnu 1940 (nepovedený puč, pozn. aut.) nastává období vystřízlivění, úpadek hnutí. Podstatně se redukuje členská základna a Němci kromě gestapa postupně ztrácejí o Vlajku zájem.“⁶¹

Časopis Vlajka, který začal v obnovené formě vycházet 21. června 1939, se stal propagátorem základních myšlenek hnutí, jako například: *„ (...) jako moderní nacionalismus jde vítězně světem v boji proti všem formám židovského internacionalismu, ať již se jedná o marxismus nebo čistý komunismus, kapitalismus a jiné květy liberalismu, o zednářství volnomyšlenkářství a jiné demokratizační proudy, namířené proti křesťanské morálně a nahrazované zmíněnými internacionálami židovskou nemorálností.“⁶²*

Tiskovým mluvčím poměrně roztržštěné české fašistické a nacionálně socialistické obce byl určen právě časopis Vlajka a týdeník Arijská fronta, přičemž

⁵⁸ Tamtéž, s. 847.

⁵⁹ Tamtéž, s. 847 – 849.

⁶⁰ Tamtéž, s. 855.

⁶¹ Tamtéž, s. 871

⁶² Tamtéž, s. 849.

základní ideologické koncepce Vlajky se staly rovněž takřka oficiálním politickým programem. Časopis Vlajka tak zastával v protektorátní žurnalistice, alespoň po určitou dobu, výsadní postavení. Toto poměrně plodné období končí v okamžiku, kdy si představitelé německé okupační moci uvědomují minimální vliv, jaký mají loajální novináři na českou veřejnost. Z pochopitelných důvodů toto u retribučních soudů jako polehčující okolnost chápáno nebylo.

Julius Pachmayer byl členem a současně redaktorem Vlajky od roku 1939, přičemž v letech 1941 a 1942 fungoval jako šéfredaktor časopisu.⁶³

⁶³ In: SOA, Ls 3324/1946, č. 429.

3. Retribuční soudnictví

Retribuční procesy jsou jednou z nejproblematictějších kapitol novodobých českých dějin. Přestože úmysl retribuice je naprosto přirozený a pochopitelný, realita se však podle samotných tvůrců vymkla veškeré kontrole a otřásla jimi svou krvelačností.

V této kapitole se pokusím více rozvést koncept retribuice tak, jak byl po skončení druhé světové války chápán a používán, zaměřím se však pochopitelně na procesy s protektorátními novináři, které jsou obvykle chápány jako méně kontroverzní z důvodu minimálního násilí a formální legitimacy, která se projevila poměrně standardní formou soudních procesů, včetně racionální obžaloby, která byla v divoké poválečné době často vzácností.

Retribuční procesy a jejich právní zakotvení ve formě prezidentových dekretů bylo připravováno exilovou vládou v Londýně v čele s budoucím prezidentem Edvardem Benešem (1884 - 1948) již rok a půl před koncem války. Po osvobození Československa 9. května 1945 dostaly události rychlý spád. Na celém českém území se formují lidové Revoluční gardy a začíná hon na příslušníky SS, kteří se nestihli probít do amerického zajetí, případně o to ani neusilovali, jejich veřejné lynčování a popravování. Často dochází také k nekontrolovanému mučení a vraždění německých civilistů včetně žen a dětí, kterých jsou na území Československa, především v pohraničí, přes tři miliony. Toto divoké období, kdy je téměř vše dovoleno, je pod patronátem vlády Národní fronty Čechů a Slováků, zákonodárného orgánu sdružujícího politické strany na území Československa. V říjnu 1945 je nahrazeno Prozatímním národním shromážděním republiky Československé. Toto shromáždění definitivně potvrdí Edvarda Beneše ve funkci prezidenta, do které byl neoficiálně zvolen již 2. dubna. Právě on retribuici posvětil vydáním dnes již spíše nechvalně známých dekretů, které tak do historie vstoupily jako Benešovy.

„O přísnou spravedlnost volají neslýchané zločiny, kterých se dopustili nacisté a jejich zrádní spoluvníci v Československu. (...) všechna ta stupňovaná německá zvěrstva, kterým bohužel pomáhali nebo asistovali i zpronevěřivší se občané českoslovenští (...) musí dojíti zaslouženého trestu bez průtahů, aby nacistické a fašistické zlo bylo vyvráceno z kořene.“⁶⁴

⁶⁴ In: Jech, Kaplan 2002, s. 237

3.1. Retribuční dekrety a soudy

Výraz retribuice pochází z latinského slova *retributio*, což překládáme jako odplata.⁶⁵ Již ze své podstaty tedy retribuice znamenala odplatu za válečné zločiny a byla běžným poválečným jevem v celé Evropě, nejednalo se o československý fenomén. Stejně tak nebyla retribuice praktikována poprvé až po druhé světové válce. I o českých zemích se dá říci, že zde retribuice probíhala v několika vlnách. První dokumentovanou retribuicí v novodobých československých dějinách bylo očišťování státní správy od německy mluvících úředníků.⁶⁶

Retribuce po druhé světové válce si stanovila za cíl potrestat především Němce a Maďary, v obecné rovině zrádce a kolaboranty, kteří na českém území působili. K tomuto účelu byla zřízena sestava soudů, které v letech 1945–1947, respektive 1948, posuzovaly míru provinění zmíněných kategorií obyvatel. Podle Vykoupila však „v zásadě neusilovala o spravedlnost“, měla tedy znamenat spíše pomstu.⁶⁷ Přestože se poválečná retribuice nesla ve znamení křivd, nelze s Vykoupilovým tvrzením zcela souhlasit. Pokud Národní soud i mimořádné lidové soudy nahlížíme z pohledu současného právního systému, povšimneme si jistých nedostatků, přesto se však řídily tehdejšími právními normami. Nad nejvýznamnějšími válečnými zločinci vynášely rozsudky spojenecké mezinárodní válečné soudy, z nichž nejznámější je pochopitelně ten v Norimberku.

Jak již bylo uvedeno výše, poválečná retribuice byla pečlivě připravována exilovou vládou již v průběhu války, v letech 1940 - 1945 tak bylo vydáno na 140 dekretů, přičemž několik desítek z nich se přímo dotýkalo potrestání válečných zločinů

⁶⁵ Vycházíme z předpony *re-* a slovesa *tribuere*, což doslovně přeloženo znamená navrátit, v kontextu práva se z tohoto výrazu zažilo právě *retributio*, neboli odplata.

In: Pejčoch, Plachý 2010, s. 26

⁶⁶ Tamtéž, str. 27.

⁶⁷ O obrovské míře hledání viníků svědčí i statistiky prezidentova bratra V. Beneše, který došel k číslu 240 000 obviněných, kteří byli v období jednoho roku po květnu 1945 osvobozeni lidovými soudy pro nedostatek důkazů. In: Vykoupil 2000, s. 526. Slogan o čtvrt milionu udavačů a stejném počtu nevinných obětí je sice zkreslený, přesto svědčí o jasné atmosféře v tehdejší společnosti. Jedním z hlavních nedostatků byla absence trestu pro falešná udání. Člověk tak mohl naprosto beztrestně a bez obav obvinít kohokoli. Tato skutečnost doslova zvedla stavidla udávání, které se vyrovnalo situaci za války. Protože proti udání nebylo jiné obrany než odvolání se na urážku proti cti, která ovšem obvykle nebyla do vnesení rozsudku prokázána, skončily tak ve vězení tisíce nevinných, ale nepohodlných osob. Nutno ještě dodat, že kvůli pouhému neprokázanému obvinění přišli desetitisíce občanů Československa o práci nebo o volební právo.

In: ČT24 2010, dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/93434-velky-retribuční-dekret-se-stal-take-nastrojem-pomsty/> (9. 4. 2013)

a zločinců. Potrestání válečných zločinců vláda deklarovala dokonce v bodu IX. Košického vládního programu, v němž prohlašovala „*za svůj nejvyšší odpovědný úkol a za svou mravní povinnost před českým a slovenským národem postihnouti a vydati soudu a trestu všechny válečné provinilce, všechny zrádce, všechny vědomé a aktivní pomocníky německých utlačovatelů*“.⁶⁸

Poválečná retribuce v českých zemích byla založena na třech klíčových dekretech prezidenta republiky Edvarda Beneše. Jedná se o tzv. velký retribuční dekret č. 16/1945 Sb., jehož podstatou bylo vytvoření čtyřadvacet mimořádných lidových soudů pro potrestání „*nacistických zrádců, zločinců a jejich pomahačů*“. Velký retribuční dekret byl podepsán již v září a říjnu 1944 schválen Státní radou, respektive vládou. Edvard Beneš jej podepsal dne 1. února 1945.⁶⁹ Byl vydán již 15. června toho roku a měl svůj základ v prvorepublikovém zákoně na ochranu republiky (č. 50/1923 Sb.).

Dekret je rozdělen do dvou hlav. První definuje jedenáct různých zločinů, které dělí do čtyř kategorií:

- zločiny proti státu,
- zločiny proti osobám,
- zločiny proti majetku a
- denunciantství.

Trestní sazba se pohybuje v rozmezí od pěti do dvaceti let odnětí svobody, v závažných případech i trest smrti.

S ohledem na téma své práce je vhodné rozvést zločiny proti státu obsažené v §3, který se vztahoval na většinu aktivistických novinářů včetně Julia Pachmayera. Tento paragraf se výslovně osoby, které „*v době zvýšeného ohrožení republiky podporovaly fašistické nebo nacistické hnutí, nebo které během této doby tiskem, rozhlasem, filmem, divadlem či na veřejných shromážděních schvalovaly nebo obhajovaly nepřátelskou vládu, případně jednotlivé činy okupačních velitelství, úřadů nebo jim podřízených orgánů*“.⁷⁰ Takové osoby měly být dle dekretu potrestány těžkým žalářem na pět až dvacet let; bylo-li jim však dokázáno, že svůj zločin spáchaly

⁶⁸ In: Frommer 2010, s. 111

⁶⁹ Tamtéž, s. 104-105.

⁷⁰ In: Jech, Kaplan 2002, s. 237

úmyslně, aby „rozvrátily mravní, národní nebo státní vědomí československého lidu, zejména československé mládeže,“⁷¹ čekal je trest od deseti do dvaceti let vězení a za okolností obzvláště přitěžujících doživotní odnětí svobody, nebo dokonce smrt.

Druhá hlava dekretu zřizovala mimořádné lidové soudy, které sídlily v místech řádných krajských soudů v Čechách, na Moravě i ve Slezsku. Jejich přízvisko „lidové“ nebylo zvoleno náhodně, naopak mělo jasně vystihovat jejich celospolečenský charakter a složení. Každý senát byl složen z jednoho profesionálního soudce a čtyř lidových soudů, kteří byli laiky, byli jmenováni národními výbory a schválení centrální vládou.⁷² Charakterizováni takto: „*Přisedícími Národního soudu buďte osvědčení vlastenci, zejména také osoby, které se zasloužily v zahraničním nebo domácím odboji, nebo které byly obětí nepřátelské persekuce či zrady.*“⁷³

Proti rozsudku mimořádných lidových soudů také neexistovaly žádné opravné prostředky, jejich verdikt byl konečný, v tom se české soudy odlišovaly od ostatních evropských retribučních institucí a je zřejmě nejvíce kontroverzní v případech posuzování spravedlivého a právního fungování těchto soudů. Vykoupil o tomto bodu mluví jako o „*stavu skutečně povážlivém*“⁷⁴ v případě mírového stavu. Stejně tak obvykle nepřípustná retroaktivita práva a popravy vykonávané zpravidla do dvou hodin od vnesení rozsudku.

Dalším v řadě byl dekret č. 17/1945 Sb. z 19. června 1945, kterým byl zřízen Národní soud v Praze, jež soudil prominentní, většinou veřejně činné, a tak i celorepublikově známé kolaboranty, především z řad protektorátní vlády, ale i aktivistických novinářů, kteří jsou explicitně zmiňováni v § 2: „*novináři, kteří propagačně sloužili vládě vetřelců v denním tisku, nebo vůbec osoby (...), které byly vázány být svým spoluobčanům vlasteneckým vzorem, budou souzeni Národním soudem jakožto soudem trestním*“⁷⁵. Také § 4 tohoto dekretu mluví v kontextu současného práva poměrně zajímavým jazykem: „*Osoby označené v § 2 budou souzeny Národním soudem jako soudem čestným, i když se nedopustily činů trestných, ale nechovaly-li se po 21.*

⁷¹ Tamtéž, s. 237

⁷² In: Frommer 2010, s. 117-118

⁷³ In: Dekret presidenta republiky o Národním soudu č. 17/1945.

⁷⁴ In: Vykoupil 2000, s 526

⁷⁵ In: Dekret presidenta republiky o Národním soudu č. 17/1945.

květnu 1938 jak se slušelo na věrné a statečné občany československé“.⁷⁶ Podle tohoto paragrafu bylo možné soudit skutečně kohokoliv.

Třetím v pořadí, ne co do významu byl tzv. malý retribuční dekret, na jehož základě získaly místní správní orgány pravomoc trestat spoluobčany za ne zcela jednoznačně definovaná „některá provinění proti národní cti“.⁷⁷ Právě tento dekret je právem spojován s největší mírou křivd, nespravedlností a násilí.

Průběh retribuice v českých zemích můžeme rozdělit do dvou etap. První z nich byla završena v květnu roku 1947, kdy ukončily svou činnost mimořádné lidové soudy společně s Národním soudem. Do té doby nevyřešené případy převzaly v té době fungující řádné soudy, které do 1. ledna 1948 rozhodly v dalších 270 případech.

Vykoupil uvádí, že v této fázi retribuice bylo čtyřiaadvaceti mimořádným lidovým soudům doručeno 132 549 trestních oznámení, z nichž 130 114 bylo vyřešeno. Téměř třetina z těchto případů skončila zažalováním, v případě 14 879 oznámení bylo stíhání pozastaveno, obžalovaní Němci totiž měli být a většinou také byli odsunuti. Více než 700 osob bylo odsouzeno k trestu smrti. Tresty zahrnující odnětí svobody byly vyřknuty v téměř 20 000 případech. Ještě v r. 1950 zůstávalo ve výkonu trestu celkem 10 621 retribučních vězňů.⁷⁸

Poté, co se politické moci v Československu ujali komunisté, shledali, že potrestání válečných zločinců není dostatečné, proto již měsíc po únorovém převratu v roce 1948 rozhodli o obnovení retribuice. V jednoročním období bylo odsouzeno dalších 1224 osob.⁷⁹

Problematika retribuice je velmi obtížná k pochopení zvláště pokud na ni nahlížíme optikou současného člověka a názory se většinou různí. Vykoupil například zmiňuje, že „lidové soudy, které vynášely rozsudky na vyšším stupni, mohly odsoudit kohokoli jako donašeče či udavače a potrestat ho pětiletým žalářem, nebo dokonce rovnou trestem smrti.“ K soudcování na Slovensku⁸⁰ například stačilo, aby občan

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ In: Frommer 2010, s. 22

⁷⁸ In: Vykoupil 2000, s. 527

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Slovensko se, co se týče retribuice, osamostatnilo. Slovenskou retribuční soudnictví zřizovalo a vymezovalo nařízením Slovenské národní rady z 15. května 1945, č. 33 Sb.

In: Staněk 2002, s. 7.

dosáhl 21 let, byl mravně zachovalý, bez nepřístojné politické minulosti a uměl číst a psát.⁸¹ Nutno přiznat, že k této nenáročnosti, co se týče podmínek, tendovaly i mnohé české soudy zřízené malým retribučním dekretem v první fázi retribuice.

Právě z tohoto hlediska lze vynesené rozsudky retribučních soudů chápat jako problematické z hlediska prokázané viny a posouzení povahy Pachmayerovy kolaborace nebude mít výrok mimořádného lidového soudu takřka žádný vliv.

3.1. Procesy s protektorátními novináři

Společně s osvobozením a v duchu retribuice vznikla ve Svazu novinářů Komise pro očistu novinářského stavu, která dostala za úkol posoudit činnost novinářů v období okupace. Tatáž komise ze Svazu novinářů posléze vyloučila a navrhla potrestání 83 novinářů, kteří se podle jejího vyšetřování nejvíce zpronevěřili češství a pracovali pro nacistickou okupační správu.⁸² Při posuzování míry kolaborace těchto novinářů bylo za obzvlášť přitěžující okolnost chápáno dobrovolné psaní aktivistické povahy ještě před nástupem Reinharda Heydricha do úřadu říšského protektora. Do té doby podle komise psali pronacisticky pouze „*vyslovení šplhavci*“.⁸³ Někteří protektorátní novináři však v té době již členy Svazu nebyli, především ti z časopisů *Vlajka*, *Árijský boj* a dalších profašistických listů, nemůžeme tedy číslo 83 chápat jako definitivní a konečné, co se týče počtu souzených protektorátních novinářů.

Retribuční soudy nejpřísněji trestaly spolupráci s gestapem, německou bezpečnostní službou či jinými organizacemi proněmeckého a protičeského typu a rovněž denunciantství, které bylo chápáno jako zločin proti osobám mnohdy s tím nejhorším možným důsledkem, ztrátám na životech. Před Národním soudem stálo 21 předních novinářů, většinou šéfredaktorů, jejichž jádro tvořila tzv. aktivistická sedmička, do níž patřili následující novináři: Václav Crha (*Národní politika*), Vladimír Krychtálek (*Večer, Venkov*), Jaroslav Křemen (*A-Zet, Lidový deník*), Karel Lažnovský (*České slovo*), Vladimír Ryba (*Národní práce*), Karel Werner (*Polední list, Večerní České slovo*) a Emanuel Vajtauer (*Večerní České slovo, Přítomnost*). Tito novináři byli

⁸¹ Tamtéž, s. 525

⁸² Tamtéž, s. 400

⁸³ Tamtéž, s. 376

považováni za nejhorší kolaboranty.⁸⁴ Antonín J. Kožíšek (Moravské noviny, Polední list), Vladimír Krychtálek, Alois Kříž (Vlajka, Český rozhlas), Karel Werner a Rudolf Novák (Arijský boj) bylo dle rozsudku popraveno. Jaroslav Křemen, původně taktéž odsouzen k trestu smrti, byl prezidentem Benešem omilostněn, zatímco Emanuel Vajtauer byl odsouzen k trestu smrti v nepřítomnosti, neboť zřejmě uprchl do zahraničí, s nejvyšší pravděpodobností do Německa.⁸⁵ Některé další přední šéfredaktory odsoudil Národní soud k víceletému žaláři.

⁸⁴ Tzv. aktivistická sedmička se od ostatních souzených novinářů odlišovala především tím, že začala rozšiřovat myšlenku spolupráce českého novinářstva a říše dříve, než v letech 1941, případně 1942.

⁸⁵ In: Frajdl, dostupné na: http://www.ksl.wz.cz/kolaborantske_org.htm. (18.4.2013)

4. Julius Pachmayer do roku 1945

Tato část práce je věnována osobě Julia Pachmayera, jeho osobnímu i profesnímu životu. Přestože je založena na soudním spisu, pochází z Pachmayerových výpovědí i výpovědí svědků a šetření samotného soudu. Je úmyslně zařazena před kapitolu zabývající se soudním procesem s Pachmayer, a to právě z toho důvodu, aby si čtenář mohl o Pachmayerově činnosti a osobě učinit obrázek vlastní a nezkreslený presumpcí viny, jež byla u Mimořádných lidových soudů bohužel běžnou praxí.

4.1. Soukromý život

Julius Pachmayer se narodil 20. února 1890 v Praze Josefovi Pachmayerovi a jeho manželce Anně, rozené Bergmanové do čistě české rodiny.⁸⁶ V Praze na Vinohradech žil prakticky celý život. Rodina, z níž Pachmayer pocházel, nebyla majetná, přesto však absolvoval pět tříd obecných, čtyři třídy měšťanské a dva roky navštěvoval místní obchodní školu, kde studoval kromě obchodu také státovědu, což svědčí o jeho vysoké inteligenci, kterou mu také přiznává soudní spis.⁸⁷

U obchodního řemesla však nezůstal dlouho, žurnalistice, která ho naplňovala mnohem více, se začal, zpočátku amatérsky, později profesionálně, věnovat již ve velmi mladém věku.

Oženil se pouze jedenkrát, s Bedřiškou, rozenou Kopelentovou, s níž žil dlouhá léta, i v době svého zatčení, na adrese Čechovo náměstí č. 697 v pražských Vršovicích. O případných dětech ve spise není jediná zmínka, z čehož lze usoudit, že manželství zůstalo bezdětné. Při výslechu uvádí, že živí sebe i svou ženu.⁸⁸

Vyznáním byl Pachmayer římský katolík, dle spisu byl nevoják.⁸⁹

⁸⁶ Ve spise, jenž je uložen ve Státním oblastním archivu je několikrát uvedena jako Berkmanová, jindy jako Bergmanová. Pozn. aut.

In: SOA, Ls 3324/1946, č. 429.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Tamtéž.

4.2. *Novinářská a politická činnost*

V roce 1911, tedy v pouhých jedenadvaceti letech, se Pachmayer stal vedoucím redaktorem týdeníku Slovo Venkova, poté spolupracovníkem listu Právo Venkova. Roku 1923 Pachmayer vstoupil do redakcí deníků Večer a Lidový deník.⁹⁰ Šéfredaktorem těchto deníků byl deset let až do příchodu Dr. Kahánka, v roce 1934, jenž se stal šéfredaktorem místo Pachmayera.⁹¹ Až do roku 1939, kdy byl nakladatelstvím Novina propuštěn v rámci úsporných opatření, působil jako politický redaktor zmíněných listů.

Poté, co se v roce 1939 ocitl bez zaměstnání a po jisté době hledání dalšího novinářského místa byl vyzván spoluzakladatelem časopisu Vlajka Felixem Achillem de la Cámara ke spolupráci při jeho obnově.⁹² Ve Vlajce Pachmayer setrval až do roku 1942, kdy časopis Vlajka zanikl, a dle svých slov opět nějaký čas bez zaměstnání, než se stal výkonným redaktorem listu Revue osvěta, kde setrval až do svého zatčení 9. května 1945.⁹³

Politicky byl Pachmayer organizován u republikánské strany, a to do roku 1934. Po vstupu do redakce časopisu Vlajka byl podle svých slov přinucen také vstoupit do organizace Vlajka, v níž však neměl zastávat jinou funkci kromě redakční, stejně tak se neměl, dle svého zastávat žádnou funkci organizační.

Ve Vlajce dostal Pachmayer nejprve na starost technické zázemí při vydávání časopisu a dohlížel nad administračním zázemím. Získal titul redakčního tajemníka s platem 2500 korun měsíčně. Z této pozice po třech měsících postoupil na pozici

⁹⁰ Oba listy byly vydávány u retribučních soudů nechvalně proslulým vydavatelstvím Novina, které vlastnila agrární strana.

In: Končelík, Večeřa, Orság, 2010.

⁹¹ JUDr. Ferdinand Kahánek (1886 - 1940) byl významný a uznávaný český novinář a politik již v období první republiky, a především v letech 1936 – 1938, kdy byl ve vedení Syndikátu československých novinářů. Byl typickým představitelem národně sociálního radikalismu. Publikoval v listech Parlament, České slovo, Polední list, Venkov, Národní listy a dalších. V listu Venkov úzce spolupracoval s retribučním soudem odsouzeným Vladimírem Krychtálkem. Zemřel v rumunském exilu a po válce bylo jeho jméno hojně skloňováno při procesech s protektorátními novináři.

In: Blodigová, Cebe, Jiráček, Köpplová, Kryšpínová, Šádová 2007. a Končelík, Večeřa, Orság, 2010.

⁹² Felix Achille de la Cámara (1897 - 1945), ve spisu mimořádného lidového soudu uváděný jako Felič Achille Camra, byl český spisovatel, publicista, scenárista, překladatel a podnikatel v oblasti divadla, jenž byl mezi 5. a 9. květnem 1945 v Praze bez soudního procesu zabit revolučními gardisty jako aktivní kolaborant.

In: Motl 2006, s. 46-49.

⁹³ SOA, Ls 3324/1946, č. 429.

redaktorskou, náplní jeho práce bylo zpracovávat úřední a denní zprávy. Šéfredaktorem listu byl v této době další souzený novinář Emil Šourek, a to do podzimu roku 1941, kdy po něm Pachmayer funkci převzal a zastával ji do již zmíněného července 1942.⁹⁴

Kromě již popsané redaktorské činnosti, na postu šéfredaktora Vlajky také psal úvodníky, politické články a úvahy, pochopitelně v duchu politického směru hnutí a příznivé pro Německo. Tyto politické články psal v různých intervalech, nejčastěji týdně. Pachmayer dále uvádí, že se aktivně neúčastnil žádné jiné, než redakční činnosti Vlajky, a ani nebyl členem žádné složky organizace.⁹⁵

Kromě Vlajky také přispíval velkým množstvím článků do listů Národní politika, České slovo, Polední list, Pražský list a Moravské noviny, vše pochopitelně v duchu nacionálního socialismu a protičesky.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ Tamtéž.

5. Julius Pachmayer před Mimořádným lidovým soudem

V této části práce zrekonstruován soudní spis Julia Pachmayera, který je uložen ve Státním oblastním archivu v Praze a bude zmapován celý soudní proces, který probíhal poměrně dlouhou dobu, a to od května 1945 až do září 1946.

Pachmayer nepatřil ani mezi elitní aktivistické kolaboranty již výše několikrát zmiňované sedmičky, ani mezi tzv. novináře druhého sledu⁹⁶, jak se o nich zmiňuje Pasák, proto je pozornost, kterou jeho provinění a procesu s ním lidoví soudci věnovali, poměrně překvapivá.

5.1. Zatčení a vyšetřování

Julius Pachmayer v posledních dnech druhé světové války zaujal ke své situaci na rozdíl od většiny jeho kolegů odlišný postoj. Podle výpovědi jeho ženy Bedřišky, která je označena jako předběžný výslech a datována 4. července 1945, se sám dobrovolně přihlásil místnímu Národnímu výboru.

„Můj muž, který byl členem vlajky, dal se Národnímu výboru dobrovolně k dispozici a to z toho důvodu, aby se vyhnul linchování. Po jeho zajištění dostavila se ke mně do bytu dne 9. března tříčlenná hlídka gardy a odvedla mě sebou. Od toho dne jsem internována a prohlašuji, že sama jsem nebyla nikdy politicky činná, nebyla jsem členem vlajky, činnost svého manžela jsem neschvalovala, se svými sousedy žiji v plné shodě, nikomu jsem nevyhrožovala ani nikoho neudala.“⁹⁷

⁹⁶ Tyto novináře Pasák chápe jako „politickou spodinu, počínající fašisty a vlajkaři a končící reprezentanty programové kolaborace“ a řadí sem: Mohameda A. Brikciuse (Vlajka), Gustava Dörfla (Pražský list, Česká korespondence), Jana Hloužka (Ostravská Národní práce, Telegraf), Karla Chalupu (Reforma), Harryho Jelínka (Znova), Čenka Ježka (Venkov, Českomoravský rolník), Antonína J. Kožíška (Moravské noviny, Polední list), Aloise Kříže (Vlajka, Český rozhlas), Rudolfa Nováka (Arijský boj), Josefa Opluštila (Nástup červenobílých), Františka Peigera (Vlajka, Polední list), Jaroslava Pelíška (Zlín, Svět) a Otakara Polívku. Míra a povaha aktivity těchto novinářů se v lecčems podobá, ale také liší. Zatímco někteří z nich působili jako redaktoři v uvedených listech, další nadto vedli i rozhlasové přednášky a psali propagandistické knihy a brožury. Lidové retribuční soudy k tomuto poněkud překvapivě přihlížely a míru a povahu kolaborace reflektovaly tresty od odnětí svobody na několik měsíců až po smrt.

In: Pasák 1967, s. 64.

⁹⁷ In: SOA, Ls 3324/1946, č. 429.

Na základě této výpovědi je Vyšetřující komisí při Národním výboru ve Vršovcích vydán propouštěcí příkaz adresovaný veliteli internačního tábora, který je ovšem datován 4. května 1945 (sic!) a Bedřiška Pachmayerová je propuštěna. Dle příkazu je jí však zakázán styk s manželem.

„Sama nabízí se pro práci, kterou dobrovolně a ochotně bude vykonávati , práci dle internačního řádu.“⁹⁸

Její manžel však takové štěstí neměl. Od svého zatčení 9. května byl zadržován v tzv. internačním táboře vršovické sokolovny KVNB (Krajské velitelství národní bezpečnosti Praha, pozn. aut.), prakticky bez předložení obžaloby.⁹⁹

První řádný výslech proběhl ve vršovické sokolovně 23. července 1945. V protokolu z výslechu Pachmayer kromě svých nacionálií a přehledu redaktorské činnosti uvádí i část své obhajoby. Mimo jiné toto: *„Jelikož jsem tu nemohl, pro svůj vysoký věk, nalézt jiného zaměstnání, přijal jsem nabídku Vlajky, jako její organisátor, totiž jejího časopisu. Byl jsem tam jako zaměstnanec pro technickou výpravu listu a na příkaz vedení, stal jsem se členem org. Vlajka. Schůzí a jiné veřejné činnosti aktivně jsem se nezúčastnil krom svého redaktorského poměru služebního k vydavatelstvu per. tisk. Vlajka. Jako takový psal jsem články, úvodníky a často na přikázaná témata. Dále jsem pracoval jako redakční tajemník a tudíž docházela veškerá korespondence po jistou dobu a měl jsem tudíž možnost, které jsem plně využíval tím způsobem, že jsem udavačskou korespondenci ničil, takže pisatel nedosáhl svého úmyslu. Mnozí lidé, jako např. Dr. Mrkvan z podn. Novina, Dr. Bauer, Dr. Suchý, bývalý poslanec a jiní, jelikož mne znali jako zblhlého politického redaktora ryze českého smýšlení, s mým krokem souhlasili a přesvědčení, že moje osoba bude zárukou k usměrnění časopisu Vlajky jakožto českého časopisu, s účelem brzdit nezdravý směr. (...) Důvod mého zatčení, které se stalo 9.5.1945 byl zřejmě moje členství ve Vlajce a na svoji obhajobu chtěl bych jenom podotknout, že jsem musel být takto organisován jako zaměstnanec a zaměstnancem jsem se stal v důsledku svého propuštění , s podniku Novina, kde jsem byl vlastně vyhozen na dlažbu a zůstal bez prostředků, nemoha nalézt jiného mým schopnostem odpovídajícího zaměstnání.“¹⁰⁰*

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Tamtéž.

Na základě tohoto výsledku bylo ještě toho dne nařízeno provést šetření o chování zatčeného Pachmayera, který i nadále zůstal internován ve vršovické sokolovně. Závěrečná zpráva však byla vytvořena již následující den, 24. července, a to v tomto znění: „Zatčený Pachmayer (...) byl zatčen bez udání důvodů, avšak jde zřejmě o členství ve Vlajce. Zatčený členství plně doznává, avšak omlouvá je existenčními důvody. (...) Provedeným šetřením nebylo zjištěno nic závadného o chování zatčeného. (...) Ústřednímu vyšetřovacímu výboru při KVNB v Praze II. předkládám s návrhem na předání věci lidovému soudu a předání zatčeného do soudní vazby pro podezření ze zločinu §3 odst. 1,2 dekretu.“¹⁰¹

Jakkoli se nám toto prohlášení může zdát naprosto bez logického smyslu, Pachmayerův případ byl postoupen Mimořádnému lidovému soudu v Praze, kde měla být dále zkoumána jeho činnost ve Vlajce, která byla pochopitelně považována již ze své podstaty za prohřešek. Pachmayer sám bych i nadále internován ve Vršovcích, přičemž o podmínkách tamějšího provizorního internačního tábora, jichž bylo vzápětí po skončení války na českém území vytvořeno na 1215, nejsou ve spise pochopitelně uvedeny žádné zmínky.

Dne 9. října téhož roku, zatímco probíhalo vyšetřování jeho případu, byl Pachmayer přemístěn do internačního tábora Hagibor v dnešní Praze 10, který byl po skončení druhé světové války z nacistického lágru přetvořen na koncentrační tábor pro Němce a kolaboranty.¹⁰² O tom, jak to v tomto nechvalně proslulém táboře vypadalo, již kusé svědectví máme. Internovaná Helena Burgnerová ve své výpovědi ze 7. července 1946 toto: „Po 3 týdnech jsme se dostaly do lágru Hagibor. Ve 4 barácích tam bylo ubytováno 1 200 lidí. Všichni onemocněli na úplavici z hladu, protože strava obsahovala pro děti dvakrát denně necelý čtvrtlitr řídkého ovesného vývaru, pro dospělé ráno a večer po čtvrtlitru černé kávy a po jednom tenkém krajíčku chleba, v poledne vodovou polévku bez jakýchkoliv přísad. Klozety bylo povoleno používat jen třikrát denně v určitou hodinu. Všichni podléhali pracovní povinnosti. Každého večera

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² Hagibor, oblast na pomezí Strašnic a Žižkova byla dlouhá léta významnou částí židovského osídlení Prahy, a to i po okupaci a vytvoření Protektorátu Čechy a Morava. V létě 1944 se stal z Hagiboru pracovní tábor pro zpracování slídy, na nucené práce sem byli dováženi židovští 'míšenci' prvního stupně. Internováni zde byli i nežidovští a židovští manželé, muži i ženy, žijící ve smíšeném manželství. Táborem prošlo kolem 3500 lidí, mezi nimi i herec Oldřich Nový a spisovatel Ondřej Sekora, kteří měli židovské manželky.

se vracely pracovní oddíly do tábora zbité. Lékařské ošetření neexistovalo. Jeden německý lékař, který byl zavřen s námi, dělal, co mohl, neměl však k dispozici léky ani obvazy či nejprimitivnější instrumenty jako například teploměry, takže ženy, které se vracely se střelnými ranami a jinými zraněními, zůstávaly prakticky bez ošetření. Vypukly epidemie spalniček, spály, černého kašle, záškrtu, atd., proti kterým nebylo prostředků.“¹⁰³

Pravdou je, že Pachmayer se do Hagiboru dostal o několik měsíců později, než zmiňovaná Burgnerová, která byla z Prahy následně transportována v rámci odsunu do Aše až v prosinci 1945, a je tedy možné, že situace v táboře se díky jistému zklidnění situace zlepšila. Nicméně je třeba poznamenat, že Pachmayerovi, kterému v této době bylo již padesát pět let, pobyt v zařízeních tohoto typu zdravotně rozhodně neprospíval. Ve spisu je mimo jiné uloženo vyjádření zástupce vězeňského lékaře MUDr. Radima Raymana, které je datováno k 10. srpnu 1946. Stojí v něm toto:

„Podepsaný zástupce vězeňského lékaře dovoluje si upozorniti na zdravotní stav vyšetřovance Mimořádného lidového soudu v Praze čís. 126 Julia Pachmayera (...) Jmenovaný trpí na šourkovou kýlu levostrannou většího rozměru s obsahem střevních kliček, které jsou srostlé se stěnou kanálu tříselného. Ježto kýla se pomalu zvětšuje, a je dána možnost inkarcerace¹⁰⁴, doporučuje se, aby jmenovanému byla kýla odstraněna operativním zákrokem na klinice p. prof. Dr Jiráska v Praze. Prosím, aby k převezení jmenovaného na kliniku bylo dáno svolení.“¹⁰⁵ Z poznámky, která je psána ručně na uvedeném dokumentu a datována k 19. srpnu 1946, a která je bezpečně identifikovatelná pouze v tomto znění: *„Dle (...) sdělení (...) vězeňského lékaře není u obžalovaného akutního nebezpečí.“*, a z absence jakýchkoli záznamů o provedené operaci je možné usuzovat, že žádosti MUDr. Raymana vyhověno nebylo, přestože diagnostikované obtíže se vyznačují velkou bolestivostí a mohou vést k vážným zdravotním komplikacím, jež při zanedbání mohou znamenat vážné ohrožení života.¹⁰⁶

¹⁰³ In: Šimůnek, 2005.

¹⁰⁴ Inkarcerace neboli uskřinutí. I. kýly (hernie) vede k zaškrcení cév vyživujících příslušný úsek orgánu (viz strangulace). Proto je i. kýly akutním stavem vyžadujícím neodkladný operační zákrok.

In: Velký lékařský slovník, dostupné na: <http://lekarske.slovniky.cz/lexikon-pojem/inkarcerace> (19. 4. 2013).

¹⁰⁵ In: SOA, Ls 3324/1946, č. 429.

¹⁰⁶ Tamtéž.

V tzv. zajišťovací vazbě pevnosti Hagibor Pachmayer setrval až do nového roku. Z Hagiboru byl ještě 17. prosince 1945 předveden k výslechu na ministerstvo vnitra. Text protokolu z tohoto výslechu se většinou až překvapivě shoduje s protokolem z předběžného výslechu, který absolvoval ve Vršovicích.¹⁰⁷

Dne 10. ledna 1946 vydal Národní prokurátor v Praze vyhlášku, která se týkala členů Vlajky, a tedy i Pachmayera o tomto znění:

„Dle výnosu ministerstva vnitra ze dne 28. 12. 1945 číslo Z-11810/1566-45 vede se u ministerstva vnitra v Praze vyšetřování proti členům hlavního, případně rozšířeného ústředního vedení tzv. aktivistického hnutí „Český národně socialistický tábor - Vlajka“ pro trestní činy ve smyslu §2 dekretu prezidenta republiky ze dne 19 června 1945. O tom činí ministerstvo vnitra v Praze oznámení s tím, že obvinění se předávají současně do vazby Národního soudu v Praze. (...) Týká se: Pachmayer Julius, redaktor (...)“¹⁰⁸

Ke stejnému závěru došla již vyšetřovací komise Ústředního národního výboru hlavního města Prahy ve složení Dr. Karel Katz, Dr. Staněk, Josef Šalanský, Dr. Bedřich Gráf, Dr. Jan Kolér a František Čejka na schůzi konané 19. prosince 1945 k projednání případu Julia Pachmayera.¹⁰⁹

Pachmayer byl v reakci na výnos ministerstva vnitra a výrok vyšetřovací komise vzat do soudní vyšetřovací vazby Pankrácké věznice již na základě příkazu Ředitelství pro národní bezpečnost ze 4. ledna 1946. Zmíněný příkaz se netýkal pouze Pachmayera, ale také aktivisty Karla Louly, který byl na rozdíl od Pachmayera dne 19. 12. 1945 propuštěn na svobodu.¹¹⁰

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Karel Loula je autorem publikace *Židé a krev: Příspěvek ke studiu židovské otázky podle ruských a židovských pramenů*, která byla vydána v roce 1941. O jeho osobě ani o žurnalistickém působení bohužel nebylo zjištěno nic bližšího, každopádně je jasné, že před retribučním soudem byla právě zmíněná publikace jedním z bodů obžaloby. Její povahu mohou ilustrovat jednou vybranou citací, která mluví za všechny.

„Mezinárodní zednářský řád I. O. B. B. Independent Order B'nai B'rith, řád výlučně židovský, měl v Praze tyto lóže: Praga, Humanitas a Bohemia. A v jedné z těchto lóží byla nalezena přednáška, strojem psaná, o pěti stranách, jejímž autorem byl neznámý Žid, příslušník lóže. Čteme-li tyto stránky a chápeme-li je tak, jak je chápatí nutno a jak skutečně byly myšleny, jak hluboce a cílevědomě byly založeny, tu se stěží ubráníme prazvláštního pocitu zažehnaného nebezpečí, otrásajícího nebezpečí, které nerušeně a zákeřně hldalo na kořenech národa, v jeho srdci, v Praze, v české Praze.“

Morová hlíza.

Obžalobu Pachmayera z „*propagace nacistické myšlenky a rozvracení národní síly českého národa podle § 3, odst. 2. retr. dekretu.*“¹¹¹ Národní prokurátor obdržel 11. ledna 1946

Ministerstvo informací v Praze dne 25. ledna 1946 poskytlo Národnímu prokurátorovi Národního soudu materiály sebrané stran činnosti novinářů v době německé okupace. Jednalo se kromě Julia Pachmayera také o Josefa Hallmana, Aloise Kříže, Dr. Oldřicha Kubu, publikujícím pod pseudonymem Jan Zlom, dále o Vítězslava Novotného, Františka Peigera, Josefa Rejthara a Emila Šourka. Ve spisu je uvedeno, že poskytnutý materiál „*byl sestaven z archivu vlastního a archivu tiskového ministerstva informací a ministerstva zahraničních věcí a náležitě komentován.*“¹¹² Podepsán je ministerský rada ministerstva informací Dr. Bernášek. Jedná se o prakticky kompletní sbírku článků, které Pachmayer v kritickém období let 1939 – 1945 publikoval nejen ve Vlajce, ale také v Poledním listu, Národní politice, Lidových listech, Pondělním listu, Českém slově, Moravských novinách a Pražském listu.¹¹³ Tyto články, jež poskytla Středoevropská výstřižková kancelář Argus, se staly hlavním nástrojem obžaloby.

5.2. Průběh soudního procesu

Soudní proces s Juliem Pachmayerem byl zahájen v únoru roku 1946, a to u Národního soudu. Na základě žádosti Národního prokurátora z 8. února toho roku na něj byla uvalena tentokrát soudní vazba, čímž se však prakticky jeho situace nijak neměnila. Přestože oficiálně nastoupil soudní vazbu hned následujícího dne, tedy 9. února, zůstal ve vazební cele Pankrácké věznice, kde setrval až do vynesení rozsudku 24. září 1946.

Kam všude zasahoval židovský polyp svými chapadly! Setkáváme se tu s myšlenkami a cíli výlučně politickými, ze kterých přímo čiší přiznání k zákulisním vlivům politického rázu, jsou tu hluboké zásady židovsko-národní a židovsko-sociální, jsou tu však i prvky náboženské. (...) A konečně se praví nenávisť v knize Zohar: Nejlepšího z křesťanů zabij! (...) Další obrázek: Těla umučených žen – rukojmí. Všem byly za živa uřezány prsy, pohlaví opáleno a v něm nalezeny ohořelé uhle.

A tak dále.

Tak vypadá židovské panství. Židé a krev – stojí vedle sebe.“

In: Loula 1941, s. 82, 89, 98.

¹¹¹ In: SOA, Ls 3324/1946, č. 429.

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ Tamtéž.

Veškerá, do té doby sebrané dokumentace byla Národnímu soudu předána na vlastní žádost 11. února, kompletace důkazního materiálu ovšem pochopitelně pokračovala i nadále, pracovalo se především na získávání svědků. Ve spise jsou zachovány taky dva protokoly z výslechů obviněného, a to z 9. února a 23. března.

Dne 24. června byl případ Julia Pachmayera postoupen Veřejnému žalobci Mimořádného lidového soudu v Praze s tímto odůvodněním: „*Postupuji spisy k dalšímu řízení, ježto se nejedná o osobu, při níž by byla ve smyslu §2 zák. 17/45 Sb. dána příslušnost Národnímu soudu.*“¹¹⁴ Přílohou byly pochopitelně veškeré spisy, které byly sebrány během trestního řízení u Národního soudu.

Veřejný žalobce u mimořádného lidového soudu navrhuje soudu zahájit trestní řízení 20. července, a to z toho důvodu, že Pachmayer „*od r. 1939 až do konce okupace, tedy v době zvýšeného ohrožení republiky v Praze propagoval a podproval fašistické a nacistické hnutí tím, že vstoupil do hnutí „Vlajka“, stal se redaktorem časopisu „Vlajka“ dále v úmyslu, aby rozvrátil mravní, národní a státní vědomí československého lidu svými články v časopisech „Vlajka“ a „Národní politika“, „Polední list“ „České slovo“ a „Pražský list“ „Moravské noviny“, tedy tiskem a svou přednáškou z 5. II. 1942, tedy na veřejném shromáždění schvaloval a obhajoval nepřátelskou vládu na území republiky, čímž spáchal zločin proti státu podle §3 odst. 1 retr. dekr. č. 16/45 sb. a budiž za to dle §3 odst. 1 – II. sazba cit. dekr. potrestán se zřetelem na ust. §34 tr. z. Hlavní přelíčení konáno budiž dle §51 tr. ř. a §21 retr. dekr. č. 16/45 Sb. před mimořádným lidovým soudem v Praze. (...)*“¹¹⁵

Obhájcem obžalovaného Pachmayera byl *ex offo* jmenován Dr. Jiří Chvojka, advokát.¹¹⁶

Hlavní líčení bylo zahájeno a proběhlo 24. září 1946. Rozsudek byl nařízením soudu vykonán téhož dne.¹¹⁷

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ *Ex offo* je výraz označující, že obhájce byl obviněnému ustanoven soudem z úřední povinnosti (*ex officio*) v případech nutné obhajoby. (...) Ačkoli by obhájci *ex offo* měli k obhajobě přistupovat stejně jako obhájci na plnou moc (tato povinnost je uvedena dokonce výslovně v čl. 6 odst. 2 Etického kodexu advokátů), v mnoha případech se to neděje. Obhájce *ex offo* má totiž jistotu, že za vykonanou obhajobu dostane zapláceno od státu, přičemž stát neposuzuje kvalitu obhajoby.

In: *Ex offo*, n.d., dostupné na: www.pravnipraxe.com/index.php?file=obhajoba_ex_offo (20. 4. 2013)

Jestliže toto pravidlo můžeme považovat za platné v dnešní době, je téměř jisté, že u retribučních soudů tomu tak bylo ve zvýšené míře.

5.3. Hlavní témata obžaloby

Obžaloba se v Pachmayerově případě soustředila na tři klíčové body jeho protektorátní činnosti:

- jeho proněmecké, protižidovské, denunciační, protimasarykovské a protibenešovské články propagující fašistické a nacistické hnutí,¹¹⁸
- rozhlasová přednáška *Šuškalové jsou národu jen k smíchu*, kterou měl dle obžaloby vytvořit,
- dopisy, které poslal policejnímu řediteli v Praze a protektorátnímu ministru Emanuelu Moravcovi v roce 1941 a 1942.¹¹⁹

Ve svém článku *K pravé národní pospolitosti* publikovaném ve Vlajce 15. dubna 1942 Pachmayer uvádí, že „zbavit se starých povahových kazů, je přece také podmínkou pro vážnou a nikoliv povrchní převýchovu k říšskému myšlení a k pochopení i německého nacionálního socialismu. (...) Právě v tomto směru může ČNST-Vlajka hledět a hrdostit na dělníky, mládež i ostatní soukmenovce, kteří se k němu hlásí. Neboť ti tvoří již dnes základní kádr nových českých lidí s charakterem oprostěným, osvobozeným.“¹²⁰ Obžaloba v tomto místě Pachmayerovi vyčítá snahu převychovat národ na říšskou myšlenku, přičemž v části, v níž mluví o „vážné, nikoliv povrchní“ převýchově, vidí důkaz o jeho vlastním vážném zájmu na tom, aby se tak stalo. Propagace Vlajky je pochopitelně také chápána negativně.¹²¹

V článku *Bez pravdy zkáza* publikovaném tamtéž 29. března 1942, Pachmayer píše: „(...) lhali oba bývalí prezidentové (...) Někteří zbaběle utekli – a obelhávají domácí hlupáky nestydatě dále.“¹²² V tomto článku dle obžaloby Pachmayer ostudně a sprostě útočí na exilovou vládu a neštítí se hanobit památku T. G. Masaryka (1850 – 1937), stejně jako v článku *Kdo zplodil potápky a trampy*, publikovaném ve Vlajce 5.

¹¹⁷ In: SOA, Ls 3324/1946, č. 429.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Tamtéž.

září 1941: „*Nic nebylo vrchním velitelům židozvednářské armády v ubohé bývalé republice, tatíčkovi Utratiteli a jeho trpasličímu epigonovi tak vzdáno, jako opravdový pojem lidskosti. Byla to individua nepřičetná, nenávistně pomstychtivá.*“¹²³

Edvard Beneš a exilová londýnská vláda byla Pachmayerovým vděčným tématem. V článku *Edvard Beneš, pán krvavých kořistí*, publikovaném ve Vlajce 28. června 1942, se poválečnému prezidentovi od Pachmayera dostává mnohých nelichotivých přizvisek. „*Malý míšenec zločinného vzhledu přechází snadno a pohodlně zanedlouho potom rakouské hranice. (...) Jeho židovská krev žene jej ovšem i za všeobecného, tak krátkého opojení národa, za novými šmejdy a kšefty a přivádí k zločinům, při nichž se krve neštítí. Krev jiných přináší mu přece štěstí! (...) A u nás ještě jsou lidé, kteří věří, že tento strašný chlap může pro národ něco dobrého vykonat – třeba tam za vodou... (...) Muž, jenž je nejstrašnější skvrnou v české historii, dojde, věříme, zasloužené odplaty. Jde jen o to, aby u nás zmizeli poslední jeho vyznavači a pomahači. A o to se čeští národovci musí postarat vším úsilím a všemi prostředky!*“¹²⁴

V článku s názvem *18. milionů mučedníků*, jež vyšel 29. prosince 1943 v Českém Slově, zas Pachmayer otevřeně propaguje nacistickou Říši: „*I proto víme, kde je naše místo a jaká je naše povinnost: nejvyšším pracovním vypětím především podpořit úsilí Říše zachránit Evropu před největším neštěstím.*“¹²⁵ Obžaloba v těchto slovech viděla nejen propagaci nacismu, ale také snahu Pachmayera strhnout dosud věrné do kolaborantských služeb.

Podobná propagace Říše je znatelná i v dalších Pachmayerových člancích, jako například v tom s názvem *Obroda národa a zákon povinnosti*, jež byl otištěn 17. února 1943 v Národní politice: „*Do boje s barbarským bolševismem nutno konečně zmobilizovat i naše síly duchovní. (...) Ano, právě při tomto nejvzornějším plnění povinností, jež máme k Říši a boji, jenž je i naším bojem, jde o celou budoucí existenci národa.*“¹²⁶ Kritiku, jež se Pachmayerovi za tato slova dostávala, myslím není třeba obsáhle popisovat.

Pachmayer také často obrací svá slova proti Židům, přestože není prokázaným antisemitou ani činy, ani se k antisemitismu veřejně nepřihlásí. Článku *Židovská druhá*

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Tamtéž.

fronta, otištěném 27. listopadu 1943 v Poledním listu: „Zatím co Ehrenburgové básnili, Pimperellové tupohlavé jejich obdivovatele okrádali. Ale z té naděje nebude již nic. Pomocí Říše zbavili jsme se Ehrenburů a Pimpernellů (to znamená Židů, pozn. red.) jednou pro vždy.“¹²⁷ Obžalobou je Pachmayer viněn z rasismu, „jež bezpochyby odkoukal od nacistů. Štve v nich (v člancích protižidovského ražení, pozn. aut.) nelidsky proti Židům. (...) Pachmayer schvaluje vraždění tisíců osob židovského vyznání v koncentracích. Vždyť jsme všichni dobře věděli, kam putují ony transporty, které potom mizely v takových Katynech, Vinicích a jinde („část v takových Katynech, Vinicích a jinde“ je ručně přeškrtnuta a do spisu jsou vepsána slova „Buchenwaldu“ a „Osvětimi“ (sic!), pozn. aut.). To věděl soudný český člověk, přes to, co tvrdila naci-propaganda. Tím spíš musel o německých zvěrstvech vědět novinář. A přece se mohl Pachmayer z tak strašného utrpení, které čekalo celý národ, pokud je již tehdy neprožíval, radovat.“¹²⁸

Politickou přednášku pro Kulturní výbor ministerstva školství a lidové osvěty s názvem *Šuškalové jsou národu jen k smíchu*, Pachmayer údajně vytvořil k rozhlasovému přednesu 5. února 1942 jako šéfredaktor Vlajky. Následné pasáže z jejího textu, myslím nejlépe vystihnou její podstatu.

„(...) Nejvydatnější zdroj šeptané propagandy totiž najednou vyschl. Jak to bylo možné? Inu, bývalo chvalným zvykem, že „jedna paní povídala“ to, co povídal jeden Žid. Od té chvíle, kdy representati Judova pokolení byli od všeho ostatního obyvatelstva označeni Davidovou hvězdou a styk s nimi zakázán, ta „jedna paní“, toho moc už nenapovídala. Ty tam jsou doby, kdy se eportovala nejnovější sensační zpráva z Londýna k celému shromáždění na masných rozích předměstských ulic. Jsou nenávratně pryč. Ani nelze sežvat nájemnictvo celého domu k nějaké té čtyřlampovce na přátelský poslech blábolení od Temže. Všechny ty známé i neznámé báchorky o bitvě o Berlín o pasti v Norsku o vítězství u Dünkirchen (...), jež byly brány mnoho s nepopíratelnou vážností, připadají každému jako úžasná pošetilost, které zase jen krajní pošetilec a hlupák mohou věřit. Ano, tak je tomu dnes. (...) Správně o tom píše šéfredaktor Vladimír Krychtálek v listě „Pražský večer“, když dovozuje, že prý Londým spílá zrádcům celého národa. „Spílá zrádů členům protektorátní vlády, protože konají

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ Tamtéž.

svou povinnost a pracují na svých místech pro Protektorát a Říši. (...) „Ta londýnská výroba lží je řemeslná, ale je to práce prašpatně dělaná. Se železnou jistotou ztrácí své posice. (...) I ti největší ilusionisté dnes říkají: ať to dopadne jakkoliv, ta banda Benešova z Londýna s těmi Židy se sem už vrátit nesmí nikdy.“ Jsou to slova upřímného přesvědčení všech našinců, kteří netouží po tom, aby se k nám vrátilo panstvo, které si po dvě desetiletí pletlo své kapsy se státní pokladnou a které odpovědnost za své počiny nedovedlo vyřešit jinak, než hanebným útekem od ní. (...) A skutečností je např. to, že Říše zajistila českému pracujícímu člověku nejen ochranu proti vnějšímu nepříteli, nýbrž také právo a čest práce, učinila ho bezprostředním účastníkem na všech sociálních výhodách a vymoženostech, které přináší s sebou nacionální socialismus, a ukázala mu jasně jeho hodnoty v rámci národní pospolitosti.“¹²⁹

Text této přednášky byl objeven při vyšetřování případu jiného protektorátního novináře Aloise Kříže. Tento byl zaslán Národním prokurátorovi jako dodatek výše zmíněného hromadného trestního oznámení proti hnutí ČNST-Vlajka z 16. ledna 1946 4. října 1946.¹³⁰

Útoky na pozdějšího prezidenta Beneše a na exilovou vládu jsou jedním z hlavních bodů obžaloby, která Pachmayerovi při procesu tak říkájíc zlomila vaz.

Třetí částí obžaloby bylo posuzování obsahu výše zmíněných dopisů prokazatelně napsaných Pachmayerem.

V dopise z 16. října 1941, jenž je adresován policejnímu řediteli v Praze píše Pachmayer toto:

„Žádám tímto zdvořile o laskavé sprostění odevzdání radia zn. Phillips, ve smyslu Vaší vyhlášky ze dne 15. t. m. Svoji žádost odůvodňuji tím, že jsem šéfredaktorem denníku Vlajka a tedy radio také potřebuji z důvodu mého povolání neboť jako vedoucí redaktor Vlajky jsem povinnen sledovati všechny vřznačné události vhodné pro denní tisk. Moje politická spolehlivost je vyjádřena již tím, že jsem vedoucím šéfredaktorem Vlajky.“

S českým pozdravem

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ Tamtéž.

Tento dopis, v němž podle obžaloby Pachmayer sprostě a podle využívá svého postavení na úkor poctivých českých občanů, byl chápán jako přiznání se k pronacistické orientaci.

Druhým dopis Pachmayer odeslal 25. srpna 1942 poté, co byla rozpuštěna organizace Vlajka, s níž pochopitelně zanikl i časopis a Pachmayer se ocitl bez stálého zaměstnání. Ministra Emanuela Moravce v něm v existenční nouzi žádá o přidělení do jiné novinové redakce, přičemž svou žádost dokládá kromě značných zkušeností na poli žurnalistiky také pronacistickou loajalitou a prokazatelnou politickou příslušností, svým aktivismem.

„(...) Byla zastavena „Vlajka“ v níž jsem od jejího počátku pracoval často s velikými překážkami a svízelemi. Byl jsem do ni povolán především jako novinářský odborník, ale také jako muž, jehož publicistická dlouholetá činnost nesla se již směry budoucnosti. Měl jsem ode dávna značnou účast na novinářských kampaních např. protižidovských, protibolševických, protimarxistických i protibenešovských. V tom směru jsem se uplatňoval dobře také ve „Vlajce“, připojuje tu všechnu propagaci říšské myšlenky a v neposlední řadě bezohledné ostré výpady proti naší šušalské veleobci. Vlajka byla zastavena bez mé viny (...) Ale jde mně nyní hlavně o to abych se mohl, snad ještě na širší frontě uplatnit v řádné pozitivní práci pro nový pořádek a nové cesty národa. Vím, že mám k tomu schopnosti více než mnohý jiný, mám potřebné studie teoretické/dokonalou znalost nacionálního socialismu (...) Poněvadž vím, že jedině Vy, pane ministře, můžete mi laskavě podat pomocnou ruku, (...) Po práci skutečně kladné, tvůrčí, toužím zvláště v této době. Zdůrazňoval jsem její potřebu i za nejbojovnějších kampaní i ve „Vlajce“. Budu-li mít k ní nyní více příležitosti, než kdy jindy v životě, může to být právě Vaší laskavou pomocí. (...)“¹³²

Text dopisu, co do obsahu i formy, byl lidovým soudem přirozeně chápán nejen jako přiznání obžalovaného Pachmayera ke své protičeské a proněmecké orientaci a pravé loajalitě Říši, ale na jeho základě mu byl vytýkán také bližší kontakt a vztah s nechvalně proslulým Emanuelem Moravcem (1893 - 1945).¹³³ Toto přesvědčení však

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Tamtéž.

¹³³ Emanuel Moravec byl český politik, legionář, voják z povolání, teoretik válečnictví, publicista a ministr školství a lidové osvěty protektorátní vlády. Patřil k nejaktivnějším představitelům české kolaborace s nacistickým okupačním režimem za Protektorátu Čechy a Morava v letech 1939–1945. Jako

nemá jiného základu, než výše uvedený dopis, jež je nadto psaný natolik formálním stylem, že jakýkoli bližší přátelský vztah vylučuje. Navázání bližšího vztahu s Moravce poté, co Pachmayer začal spolupracovat s jeho Osvětou, není prokázáno.

5.4. Výpovědi svědků

V případě soudního procesu s Pachmayerem bylo povoláno celkem pět svědků, dva v průběhu vyšetřování a tři při hlavním přelíčení konaném 24. září 1946. Možnost vypovědět jako svědek dostal i sám obžalovaný.

Ve spisu byl také nalezen opis udání v tomto znění: „Redaktor „Osvěty“ J. Pachmayer, jako zaměstnanec býv. pověřence pro veřejnou osvětovou službu spolupracoval s Němci. Potvrdí: škpt.úč.k. Albín Axman (...) Prantišek Köpl a úč.taj. Vladimír Fořt.“¹³⁴ O tom, že by byl Pachmayer redaktorem Osvěty, není nic známo, kromě dalšího dokumentu spisu, tentokrát zaslaném komisí pro očistu novinářského stavu, který sděluje mimo jiné, že Pachmayer „byl činný již za II. republiky jako redaktor agrárního „Večera“, za okupace byl redaktorem Vlajky, později jako šéfredaktor ve svých článcích projevoval své protidemokratické, vlajkařské a později nacistické smýšlení. Po zastavení denníku Vlajky byl činný jako volný novinář a specializoval se na protižidovské úvodníky, dále byl členem v Lize proti bolševismu a nakonec byl redaktorem Moravcovy „Osvěty“. Toto je jen výčet jeho činnosti novinářské, kromě toho bylo obecně známo, že se angažoval velmi ve hnutí Vlajky a později se plně dal do služeb Emanuela Moravce.“¹³⁵

V průběhu vyšetřování proti Vlajkařům včetně Pachmayera vypovídal při výslechu 4. a 5. února 1946 novinář Emil Šourek přivedený z vazby toto: „Tiskových porad ve Vlajce odbývaných denně se zúčastňoval Rozsévač, Burda a já. (...) Když jsem byl šéfredaktorem byli redaktory listu Pachmayer, Brikcius, Strejc, Zdeněk Vaněk, Pajgr, Frant. Šulc, Bernášek, Alois Kříž a Miroslav Polívka. Jak jsem již uvedl, redaktori nebyli buď vůbec placeni, nebo málo, tak si vzpomínám, když si mně

jeden z mála nestanul před lidovým soudem, a to jedině z toho důvodu, že 5. května 1945 spáchal sebevraždu.

In: Pasák 1999, s. 334.

¹³⁴ In: SOA, Ls 3324/1946, č. 429.

¹³⁵ Tamtéž.

Pachmayer stěžoval, že nedostává vůbec žádný plat a že neví, z čeho bude živ. Když jsem ho odkázal na Burdu, odmítl to, poněvadž se Burdy bál. Burda byl velmi agresivní a neoblomný člověk. (...) Nevím, zda Dr. Cyphelly byl pověřen nějakým dohledem nebo censurou tisku, mám za to, že vytýkal redaktorům umírněný způsob psaní ohledně ideologie Vlasty. (...) Ideovou náplň i politickou linii časopisu Vlasta určovalo hlavní vedení Vlasty. Hlavní zásadní, politický a ideový materiál dostávali jsme od tohoto hlavního vedení Vlasty a my jsme uveřejnili to, co jsme od nich dostávali.“¹³⁶

Novinář Alois Svoboda byl vyslýchán 25. března. „(...) mohu dodat, že pokud vím, schůze redaktorů Vlasty, nevedl nikdy šéfredaktor nýbrž vždycky Rys nebo Burda, kteří přítomným redaktorům vytýkali věcnou i obsahovou stránku (...) a tím vlastně sami určovali linii i ton tisku.“¹³⁷

Při hlavním přelíčení byl jako svědek předvolán přednosta tiskového odboru ministra informací Dr. František Bauer, který stran Pachmayera vypovídal takto: „(...) Dozvěděl jsem se pak, že Pachmayer píše ve Vlaste, že jest v její redakci. Jednou mě navštívila jeho paní ve Svazu a když jsem projevil nad tím podiv co to udělal vysvětlovala mě, že manžel byl propuštěn z Venkova a že neměl jiného východiska (...) To jeho paní těžce nesla. Že by se obžalovaný obrátil na mě nebo na Svaz ještě před vstupem do Vlasty za účelem opatření nějakého místa, nedovedu se upamatovati, Podotýkám, že se podařilo některé redaktory umístiti ve Národním Soulučenství.“¹³⁸

K Bauerově výpovědi se Pachmayer vyjádřil v tom smyslu, že se obrátil tehdy na tajemníka Zirise.¹³⁹

Bauer uvádí, že „(...) to jest možné. Mohu potvrdit, že obžalovaný, jako mnohý politický novinář psal za republiky proti Německu. Právě proto jsem se tomu divil, že vstoupil do Vlasty. (...)“¹⁴⁰

Dalším ze svědků při hlavním přelíčení byl ředitel odboru práce JUDr. Oldřich Suchý, který stran Pachmayerova působení ve Vlaste vypověděl toto: „Na jaře 1939 přišel ke mně obžalovaný a řekl že jest bez místa, že byl z Noviny propuštěn, že musí přijmout jakékoliv zaměstnání, že se mu nabízí místo redaktora ve Vlaste. Já jsem mu

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ Tamtéž.

*řekl, aby to nedělal, že se pokusím o urovnání jeho pracovního poměru dřívějšího s Novinou, aby přišel za tři dny. Můj zákrok u Noviny neměl výsledku a když jsem to obžalovanému sdělil, řekl mě, že mu nic jiného nezbývá, než přijmouti místo ve Vlajce, které se mu z duše protiví. Napomínal jsem ho, aby i tak si věc rozmyslel, že bychom mu mohli pomoci nějakou sociální podporou (...) Obžalovaný pak odešel a více se nevrátil.*¹⁴¹

Posledním z předvolaných svědků byl Hubert Ječný, jenž byl od března 1942 do zastavení listu ve Vlajce redakčním elémem.¹⁴² Vypovídal takto: *„Obžalovaného jsem neznal a přišel jsem s ním velmi málo do styku (...) Myslím, že obžalovaný byl chefredaktorem Vlajky, poměry v redakci byly divné, poroučel tam každý, nebo nikdo, největší slovo tam měl redaktor Polívka. Obžalovaný tam někdy odpoledne pracoval v redakci, já jsem mu ukázal, co přišlo od censure, a blíže jsem se s ním nestýkal. Zda obžalovaný byl ku psaní svých článků nucen, neb zda je psal dobrovolně, nevím. Vzpomínám si, že obžalovaný kritisoval, že články ve Vlajce jsou ostré, ale jak jsem pozoroval, redakce dostávala někdy články hotové. (slovo „někdy“ je vepsáno ručně, pozn. aut.) Stávalo se, že mne Polívka volal k sobě a předával mně články napsané někým z politického vedení (...) takže redaktor ty články ani neviděl. Že by byl obžalovaný dostal takové články a musel je podepsati svým jménem nevím.*¹⁴³

Dále již je vyslychán pouze obžalovaný, který trvá na svých předchozích, zde již většinou uvedených výpovědích.

V závislosti na uvedených pro Pachmayera spíše příznivě vyznívajících výpovědích a obecném povědomí o proviněních a trestech protektorátních novinářů je třeba konstatovat, že soud k nim, v závislosti na rozsudku, příliš přihlížet nemohl.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Ječný je jediný z pěti svědků, které navrhoval obžalovaný Pachmayer svým listem k rukám předsedy senátu Mimořádného lidového soudu v Praze Dr. Plockovi z 3. září 1946, jenž byl doručen 12. září téhož roku. Ostatní čtyři jím navrhovaní svědci, jmenovitě Karel Čvančara, redaktor, J. Kaucký, J. Jarolím, faktor tiskárny a p. Hajný, zaměstnaný tamtéž předvedeni nebyli. Všichni jmenovaní měli u soudu dokázat Pachmayerův pročeský postoj během okupace.

Tamtéž.

¹⁴³ Tamtéž.

5.5. Obhajoba Julia Pachmayera

Pachmayerova obhajoba proběhla prakticky jen jeho vlastními ústy během hlavního přelíčení, proto je možná vhodnější hovořit o okolnostech, které mu u soudu mohli pomoci přesvědčit soudce o své nevinně tkvící v jeho konformistickém, nikoli aktivistickém postoji. Jednalo se o pouhé dvě polehčující okolnosti, a to:

- dopis dr. Cyphellyho, který je adresován J. Rozsévači-Rysovi, a v němž si Cyphelly stěžuje na Pachmayerovu laxnost a nevhodnost na postu šéfredaktora Vlajky a
- prohlášení sepsané sousedy z domu č. 697 na Čechově náměstí, kde Pachmayer s manželkou dlouhá léta žil.

Ve zmíněném dopise si dr. Cyphelly Rysovi na Pachmayera stěžuje tímto způsobem: „(...) *Dle mé dané informace však způsobuje šéfredaktor Pachmajer a redaktor Brikcius, že toto Tvoje nařízení a tato moje činnost jsou jenom pro smích. Šéfredaktor Pachmajer a redaktor Brikcius nekvalifikovaným způsobem otiskují si beze mne a bez Rosola a pouze o své újmě články, které mně censurovati nedají. (...) Pachmajer je neschopný. (...) Pachmajerovy úvahy jsou jakoby vynucené, neboť tento nemá k českému národnímu socialismu žádný poměr jiný než poměr řemesla novinářského. (...)*“¹⁴⁴

Sousedé Pachmayera pak poslali lidovému soudu toto prohlášení psané rukou a podepsané šesti z nich v tomto znění: „*Stvrzují svými podpisy, že pan Pachmayer v domě s nikým neměl žádné debaty politické a choval se slušně.*“¹⁴⁵

Sám Pachmayer svůj vstup do Vlajky a redaktorskou činnost v ní při hlavním přelíčení hájil tímto způsobem: „(...) *hledal jsem místo v národním svazu novinářů a tam místo nebylo a tak jsem se obrátil na posl. Kunteho¹⁴⁶, ale ani ten mně nemohl místo opatřiti. Vhodné k mým schopnostem a k mému povolání. Tehdy přišel Felič Achilej Camra a získal mně jako organisátora pro deník Vlajky. Když Šourek odcházel z Vlajky, bránil jsem se tomu, abych byl jmenován chefredaktorem, navrhl jsem na toto místo Brixieuse a Vilta, ale Rys je nepřijmul a jmenoval mne. Popírám, že bych měl*

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ Kunt Karel, bývalý poslanec, člen Výboru Národního souručenství, redaktor časopisu "Večerní list", pozn. aut.

*úmysl svými články rozvraceti mravní a národní a státní vědomí československého lidu. Já jsem byl za republiky jeden z nejnvýbojnějších proti německých redaktorů. Jest pravda, že jsem psal své články do Vlajky a do časopisů uvedených v žalobním návrhu a své články jsem vždy podpisoval svým jménem Pachmayer, a neužíval jsem nikdy zkratky. Stávalo se, že v cizích listech byly moje články pozměněny redakcí, tedy nebyly uveřejněné doslova.*¹⁴⁷

Pachmayer také dále u šesti z deseti důkazních článků uvádí, že mu byly pouze předloženy k publikaci politickým vedením Vlajky. Ohledně výše zmiňované přednášky Šuškalové jsou národu jen k smíchu Pachmayer popírá, že by byl autorem, stejně tak popírá, že by ji kdy v rozhlasu přednesl.¹⁴⁸ Soud následně, pro nedostatek důkazů soud nakonec vinným Pachmayera v bodě týkající se této přednášky neuznal.¹⁴⁹

Pachmayer důrazně popírá, že by byl denunciantem, naopak uvádí, že různá udání, která docházela od Vlajky, ze svého postu redakčního tajemníka ničil.¹⁵⁰ Soudně není prokazatelné ani jedno, ani druhé, každopádně je třeba přiznat, že během vyšetřování nebyla vysledována žádná osoba, která by doplatila na Pachmayerovu činnost.

5.6. Rozsudek a jeho vykonání

Hlavní přelíčení bylo ukončeno v 15:00. Přes výše uvedené, byl Julius Pachmayer ještě též den odsouzen pro spáchání zločinu proti státu podle §3 odst. 1 dekretu presidenta republiky ze dne 19. června 1945 číslo 16 Sb. Za toto své provinění, tedy schvalování a obhajování nepřátelské vlády na území republiky tiskem, byl Pachmayer odsouzen „podle II. sazby §3 odst. 1 téhož dekretu k trestu těžkého žaláře v trvání 10 /deseti/ roků zostřeného jedním tvrdým lůžkem čtvrtletně a podle §389 tr.ř. k náhradě nákladů řízení trestního a výkonu trestu.“¹⁵¹ Rozsudek dále uvádí, že se Pachmayerovi „do trestu na svobodě započítává zajišťovací a řádná soudní vazba od 9.

¹⁴⁷ In: SOA, Ls 3324/1946, č. 429.

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ Tamtéž.

*V 1945 12 hod. do 24. IX. 1946 15.15 hod. Dále soud vyslovuje, že obžalovaný pozbývá na dobu 12 roků občanské cti, že 1/3 trestu na svobodě odpyká si ve zvláštních pracovních oddílech a že celé jeho jmění propadá ve prospěch státu.*¹⁵²

Pro téměř šedesátiletého, těžce nemocného a šestnáctiměsíční vazbou těžce fyzicky i psychicky poznamenaného Pachmayera se tento výrok soudu nerovnal ničemu jinému, než smrti.

Rozsudek byl nařízením vydaným taktéž 24. září 1946 vykonán a Julius Pachmayer nastoupil trest již v 15:20 toho dne. Ze soudní vazby na Pankráci byl 27. prosince 1946 dopraven do věznice ve Valdicích, kde se jeho zdravotní stav neustále zhoršoval.

Dne 27. srpna 1947 do kanceláře prezidenta republiky Edvarda Beneše dorazila žádost paní Bedřišky Pachmayerové o milost pro svého manžela, který podle vězeňského lékaře trpí rakovinou v nejhorším stadiu. Pachmayerová žádá pro svého muže milost a povolení k převozu do nemocnice nebo do domácího ošetřování, aby tak mohl zemřít ve vlídnějším prostředí, než je vězeňská nemocnice.

Julius Pachmayer zemřel ve vězeňské nemocnici ve Valdicích následujícího dne, 28. srpna 1947 a jeho tělo bylo dáno Ústavu pro soudní lékařství UK v Praze.

Žádost Bedřišky Pachmayerové byla prezidentskou kanceláří prohlášena za bezpředmětnou.¹⁵³

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ Tamtéž.

6. Závěr

„Musíme mít více energických a statečných Čechů a méně Čecháčků. Tak jako člověk, který má více bílých krvinek než červených, je chudokrevný a méně výkonný, tak je chudokrevný národ, který má více sentimentálních Čecháčků, než energických a výkonných Čechů. (...) Ti čeští lidé, kteří se dosud nesmířili s osudem našeho národa v rámci Velkoněmecké říše, se domnívají, že mohou stále ještě mysliti tak, jak se jim zlíbí. V tom je tragičnost jejich omylu a v tom je také jádro situace našich pasivistů a nedosti aktivních aktivistů. Příkazem doby, platným pro všechny poctivě a zdravě myslící Čechy, jest: Nežít v minulosti, ale stát na půdě skutečnosti.“¹⁵⁴

Uvedený výňatek pochází z publikace prominentního protektorátního novináře Karla Lažnovského vydané roku 1941 a velmi dobře ilustruje povahu a tendence protektorátní žurnalistiky. Novináři, kteří se z jakéhokoli důvodu rozhodli působit i během protektorátu, museli tento diktát přijmout. Značné části z nich to jistě nepůsobilo potíže, historie zdá dost aktivistů, kteří ochotně přijali nově zavedené pořádky a ideologie a s přirozeným nadšením pracovali na jejich udržení a šíření. Mnozí z nich byli v práci zmíněni. Existovali však i tací, konformisté, kteří se rozhodli novému a do značné míry vnucenému stavu české žurnalistiky přizpůsobit, a to z různých, často existenčních důvodů.

Julius Pachmayer zdá se byl jedním z nich. V práci byla zodpovězena většina důležitých výzkumných otázek faktické povahy, jak je to však s Pachmayerovým motivem? Jaké důvody vedly jeho k tomuto jistě nesnadnému a jak historie ukázala také fatálnímu rozhodnutí?

6.1. **Povaha Pachmayerovy kolaborace**

Mimořádný lidový soud v Praze Pachmayerovu kolaboraci rozhodně posoudil jako aktivistickou a podle svého mínění správně a spravedlivě ho potrestal. Měl k tomu jistě dobré důvody, které definuje rozsudek: *„(Pachmayer, pozn. aut.) zesměšňuje demokracii, hanobí naše presidenty, netají se svým nepřátelským postojem vůči*

¹⁵⁴ In: Lažnovský 1941, s. 58, 61.

*spojencům, hanobí vedoucí osobnosti spojenců, bouří proti zahraničnímu rozhlasu a proti šeptandě, nesmlouvavým a bezohledným způsobem hlásá hitlerovskou ideí Nové Evropy a německého vítězství, hledí otrástit vírou českého člověka ve vítězství Německa a naopak žádá na českém národě, aby na vítězství Německa spolupracoval, aby se stal hodným svého budoucího zajištění v rámci velkoněmecké říše.*¹⁵⁵

Obhajobu obžalovaného Pachmayera založenou na existenciální krizi, do které se on a jeho manželka dostali poté, co v roce 1939 přišel o práci ve vydavatelství Novina, jež měla být pravým důvodem jeho vstupu do Vlajky a přistoupení na soudobá pravidla hry protektorátní žurnalistiky, soud označil za výmluvu, především z toho důvodu, že Pachmayer měl při své inteligenci a věku necelých padesáti roků jistě možnost opatřit si při dobré vůli jiné zaměstnání, než žurnalistické. Rozsudek dále uvádí, že Pachmayer byl sveden nabízeným platem 2500 K měsíčně. Soud dále sice uznal minimální podíl Pachmayera na udávání směru a zaměření Vlajky, které měli v rukou jiní, nicméně jeho přijetí vnuceného směru pochopil a interpretoval jako svobodnou volbu a němý souhlas s publikovanými texty. Nadto soud připomenul, že Pachmayer pokračoval v psaní ryze vlajkařsky laděných článků i po zastavení činnosti Vlajky, k čemuž již nemohl být nikým nucen. A jelikož to dělal dobrovolně a z vlastní vůle, čímž prozradil své skutečné proněmecké zaměření. Soud došel k závěru, že Pachmayer své články psal z úmyslu zavděčit se okupantům a šíření proněmecké propagandy získat značný finanční příjem.¹⁵⁶

Fakta, která soud předkládá, jsou relevantní a nezpochybnitelná. Snad kromě finančního lákadla, které se zdá být v závislosti na skutečnosti, že financování Vlajky bylo vysoce problematické a redaktoři mnohdy svůj plat nedostali dlouhé měsíce, naprosto bezpředmětné. Soud se však v Pachmayerově případě, tak, jako mnohde jinde, soustředil výhradně na faktickou stránku věci a jím samotným uvedené motivy buď naprosto opominul, nebo je materializoval a označil za vychytralé výmluvy, které mají sloužit pouze k obměkčení soudu, a mají halit skutečné zrádné, promyšlené a hanebné Pachmayerovo jednání. Tento přístup soudu je v letech 1945 – 1946 propagován a je naprosto pochopitelný. Problematika omluvitelnosti již je věc druhá. Z dnešního pohledu je přístup presumpce viny soudu laiků, který je založený na odplatě,

¹⁵⁵ In: SOA, Ls 3324/1946, č. 429.

¹⁵⁶ Tamtéž.

nepřípustný. V poválečných letech však stál mnoho i nevinných osob život. Včetně Pachmayera.

Julius Pachmayer byl zdá se naprosto obyčejný člověk, který z důvodů své charakterové slabosti neodolal tlaku doby. Byl velmi inteligentní, na svou dobu poměrně kvalitně vzdělaný a během své dlouholeté žurnalistické kariéry prokázal velký talent. Novinařině se věnoval již od mládí a zasvětil celý svůj život. Možná se mu i zdálo, že nic jiného ani neumí, možná mu také v padesáti letech věku připadalo zbytečné něco nového se učit. Jistě cítil povinnost ke své manželce, kterou finančně zabezpečoval. Bylo mu také jistě jasné, že odmítnutí spolupráce s německou okupační mocí by mohlo mít nejen pro něj, ale také pro jeho ženu fatální následky.

Zdá se, že Julius Pachmayer byl člověk, který raději ohnul páteř, než aby donquijotsky vzdoroval. Navíc z prostudovaných materiálů autorce vyplynulo, že jeho příklon k nacistické okupační správě a její ideologii byl spíše, než logickým vyústěním jeho chování, překvapivým obratem o 180°. Vzhledem k tomu, že ze své nové pozice nijak výrazně neprofitoval finančně, ani společensky, nijak ji nezneužíval, a dle svědectví jeho ženy i sousedů své „proněmectví“ nechával v práci, můžeme s klidem a rozhodností prohlásit, že Julius Pachmayer byl příkladem novináře-konformisty, který novou ideologii přijal jako ochranné zbarvení, za což ho, dle mínění autorky lidový soud potrestal příliš tvrdě.

Summary

The aim of this study was to evaluate the nature of collaboration Protectorate journalist Julius Pachmayer, who was Special People's Court, sentenced for supporting and promoting Nazism.

The work was divided into several parts. The first part is rather generally focus on the clarification of the term protectorate journalism, their ratio and actors, part of which is in addition to the actual introduction to the topic also clarify concepts related to it, such as collaboration, denunciation, activism, conformism and retardation. In this part also introduce the organization and the flag leaf, which Pachmayer was active.

In the next section, I will discuss retribution retributions and the judiciary, which led to Pachmayerovi process. Next, the most comprehensive work will be devoted to Julius Pachmayerovi and the process itself. The process will be investigated in detail in terms of time, from Pachmayerova arrest until after sentencing and execution. Following the analytical conclusions, which I will try to answer the research question asked above.

Julius Pachmayer seems to have been a very ordinary person who, because of their character weakness could not resist the pressure of time. He was very intelligent, for its time, relatively well-educated and during his long journalistic career has demonstrated great talent. He devoted himself to journalism from a young age and devoted his entire life. Maybe he even seemed that there's nothing else what he want to know, maybe he also fifty years of age seemed pointless to learn something new. Sure felt an obligation to his wife that financially secured. He was also certainly clear that non-cooperation with the German occupying power would have not only for him but also for his wife fatal.

It seems that Julius Pachmayer was a man who would rather bend the spine, rather than donquijotian resisted. Moreover, the author studied materials showed that the tendency to Nazi occupation administration and its ideology was more than a logical consequence of his behaviour, a surprising turn of 180 °. Due to the fact that from its new position does not benefit much financially or socially, does not abuse it, and according to the testimony of his wife and his neighbours' pronazi stand kept at work, we can calmly and resolutely declare that Julius Pachmayer was an example of the

journalist- conformists, who accepted the new ideology as protective coloration, for which it, in the opinion of the author People's Court punished too harshly

Použitá literatura

1. Sekundární literatura

- BAUER, František: České noviny za války. In. Šest let okupace Prahy. Orbis, Praha 1946, s. 71-80.
- BLODIGOVÁ, Alexandra, CEBE, Jan, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara, KRYŠPÍNOVÁ, Jitka, ŠÁDOVÁ, Eva: *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: 2007
- CEBE Jan, KONČELÍK, Jakub: *Novinářský aktivismus: protektorátní kolaborantská žurnalistika a její hlavní představitelé z řad šéfredaktorů českého legálního tisku*. Sborník národního muzea v Praze, řada C – Literární historie. 1-4/2008, ročník 53, s. 39-48.
- DOLEJŠÍ, Vojtěch: *Noviny a novináři. Z poznámek a vzpomínek*. Nakladatelství politické literatury, Praha 1963.
- FROMMER, Benjamin. 2010. *Národní očista. Retribuce v poválečném Československu*. Praha: Academia.
- HROCH, Miroslav a kol: *Úvod do studia dějepisu*. SPN, Praha 1985.
- JECH, Karel, KAPLAN, Karel (eds.). 2002. *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*. 2. opr. a dopl. vydání. Brno: Doplněk.
- KONČELÍK, Jakub: Řízení a kontrola českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava. In: Foret, M. – Lapčík, M. – Orság, P. (ed.). *Média dnes: Reflexe mediality, médií a mediálních obsahů*. Univerzita Palackého, Olomouc 2008, s. 295-311.
- KONČELÍK, Jakub, CEBE, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara: *Řízení tisku v letech 1939–1945: Analýza protektorátních tiskových porad*. 3/2007. ročník 2, s. 272-291.
- KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel, ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha, 2010.
- KVAČEK, Robert, CHALUPA, Aleš, HEYDUK, Miloš: *Československý rok 1938*, Panorama, Praha 1988.
- LAŽNOVSKÝ, Karel: *Říše a my*, Orbis, Praha 1941.
- MOTL, Stanislav. *Mraky nad Barrandovem*. Praha: Rybka Publishers, 2006, str. 46-49.

PASÁK, Tomáš. 1966. Vývoj Vlajky v období okupace. In *Historie a vojenství* 1966, R. 15, č. 6, s. 846–895.

PASÁK, Tomáš: Problematika protektorátního tisku a formování tzv. skupiny aktivistických novinářů na počátku okupace. In: *Příspěvky k dějinám KSČ*, 1/1967, ročník 7, s. 51-80.

PASÁK, Tomáš: Generál Eliáš a problémy kolaborace. In: *Dějiny a současnost*, 1968, roč. 10, č. 10, str. 33-37.

PASÁK, Tomáš: Český periodický tisk na počátku okupace ve světle cenzury a jejích opatření. In: *Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica*, Univerzita Karlova, Praha 1975, s. 147-178.

PASÁK, Tomáš: *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Univerzita Karlova, Praha 1980.

PASÁK, Tomáš: *Pod ochranou říše*. Práh, Praha 1998.

PASÁK, Tomáš: *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha 1999. s. 334.

PEJČOCH, Ivo, PLACHÝ, Jiří. *Okupace, kolaborace, retribuce*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – Prezentační a informační centrum MO, 2010.

STANĚK, Tomáš: *Retribuční vězni v českých zemích 1945–1955*. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea 2002.

VEČEŘA, Pavel: Ošemetné Scylly a zrádné Charybdy protektorátních novinářů: K projevům pasivní rezistence a kolaborace na stránkách českých tištěných médií za německé okupace (1939–1945). In. *Mediální studia* 3/2007, ročník 2, s252-271.

VYKOUPIIL, Libor. *Slovník českých dějin*. 2. vyd. Brno: Julius Zirkus, 2000.

2. Online zdroje

ČT24: *Velký retribuční dekret se stal také nástrojem pomsty*, 19.6.2010, dostupné na: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/93434-velky-retribucni-dekret-se-stal-take-nastrojem-pomsty/>

Ex offio, dostupné na: www.pravnipraxe.com/index.php?file=obhajoba_ex_offo

FRAJDL, Jiří: *Protektorátní kolaborantské a fašistické organizace 1939 – 1945*, dostupné na: http://www.ksl.wz.cz/kolaborantske_org.htm

LOULA, Karel: *Židé a krev: Příspěvek ke studiu židovské otázky podle ruských a židovských pramenů*, NVT, 2006. Dostupné na: http://www.vzdelavaci-institut.info/?q=system/files/Zide_a_krev-Karel_Loula.pdf

ŠIMŮNEK, Martin: 2005. *Vyrovnání se s válečnou minulostí v období do vydání retribučních dekretů*, dostupné na: <http://forum.valka.cz/viewtopic.php/t/27372>

Inkarcerace. In: *Velký lékařský slovník*, dostupné na: <http://lekarske.slovníky.cz/lexikon-pojem/inkarcerace>.

ŠMOK, Martin. *Výstava o dějinách Hagiboru*, starobinec Hagibor, 2008.

3. Prameny

Státní oblastní archiv v Praze, Mimořádný lidový soud Praha, spisová značka Ls 3324/1946, karton číslo 429.

Dekret prezidenta republiky ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech (č. 16/1945).

Dekret prezidenta republiky o Národním soudu (č. 17/1945).

4. Citované články Julia Pachmayera

K pravé národní pospolitosti, Vlajka, 15. dubna 1942.

Bez pravdy zkáza, Vlajka, 29. března 1942.

Kdo zplodil potápky a trampy, Vlajka, 5. září 1941.

Edvard Beneš, pán krvavých kořistí, Vlajka, 28. června 1942.

18. milionů mučedníků, České slovo, 29. prosince 1943.

Obroda národa a zákon povinnosti, Národní politika, 17. února 1943.

Židovská druhá fronta, Polední list, 27. listopadu 1943.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Struktura protektorátního tisku

Příloha č. 2: Vlajka organizace Vlajka

Příloha č. 3: Potvrzení o členství Pachmayera v organizaci Vlajka

Příloha č. 4: Nařízení ke vzetí do vazby

Příloha č. 5: Výňatek ze soudního spisu, součást obžaloby

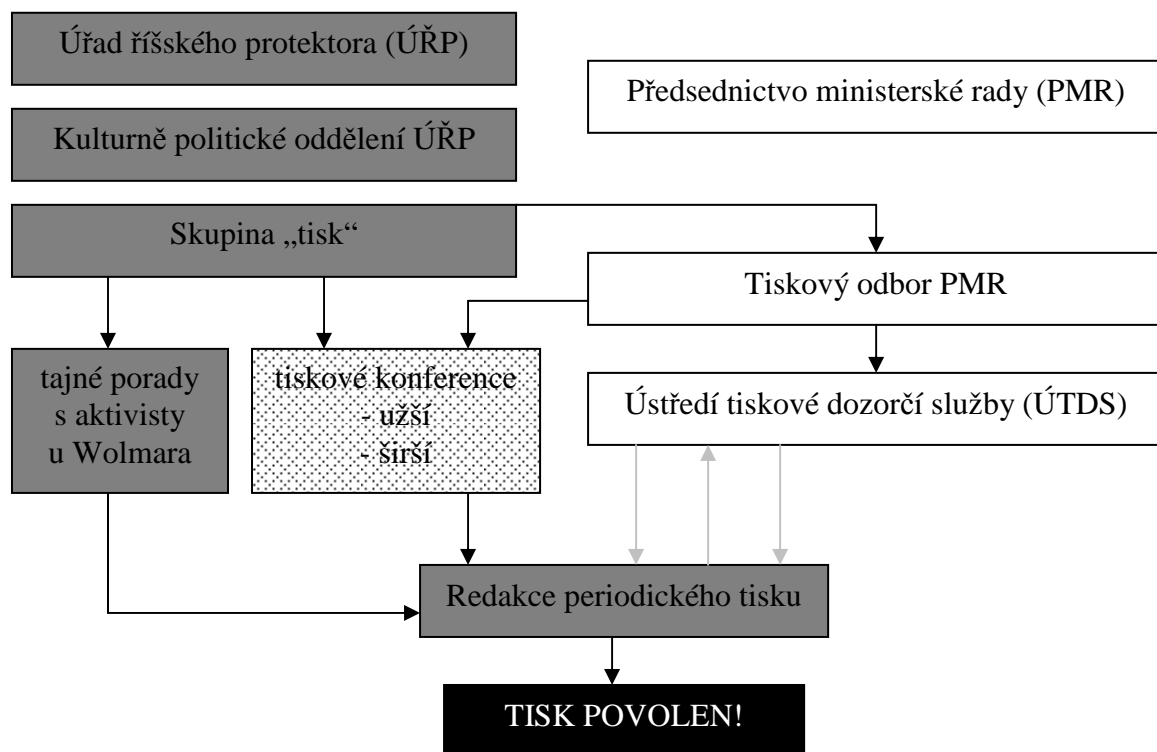
Příloha č. 6: Prohlášení vězeňského lékaře

Příloha č. 7: Pachmayerův podpis výsledku při hlavním přelíčení

Příloha č. 8: Elita Vlajky před Národním soudem

Přílohy

Příloha č. 1: Struktura protektorátního tisku

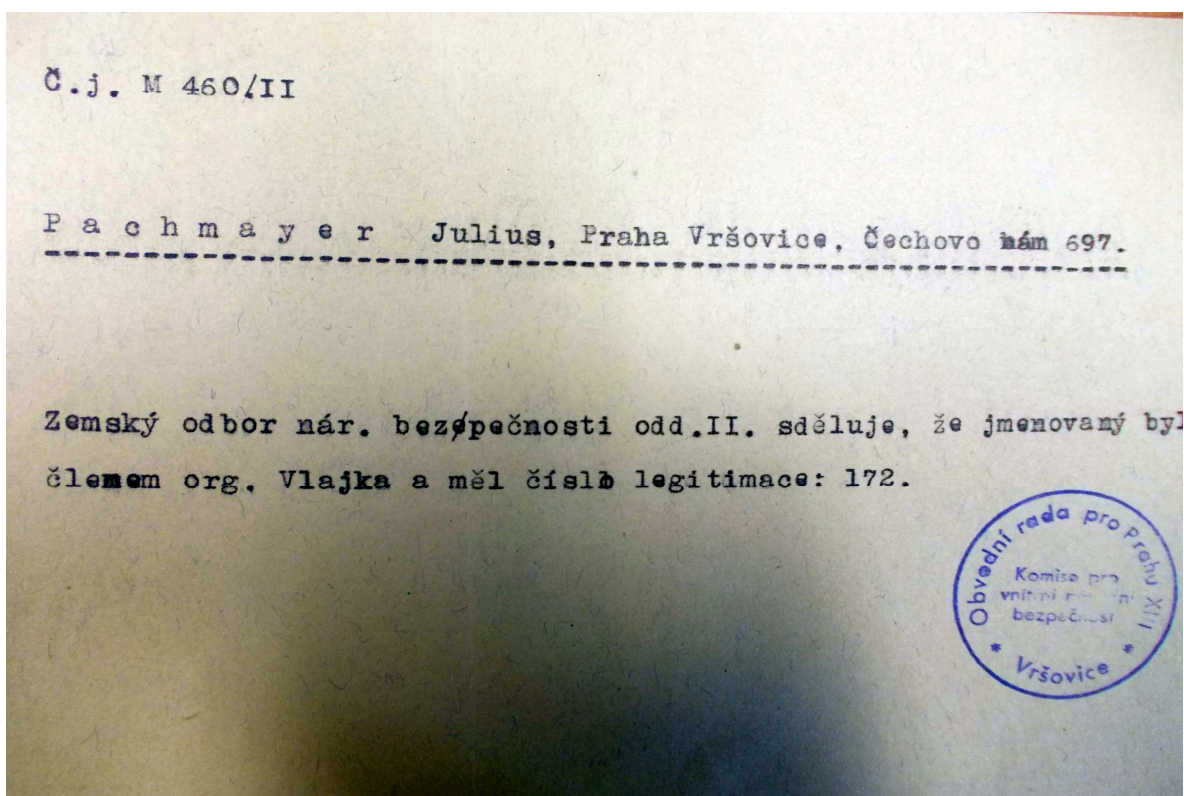
zdroj: Končelík – Cebe – Köpplová 2007, s. 275

Příloha č. 2: Vlajka organizace Vlajka

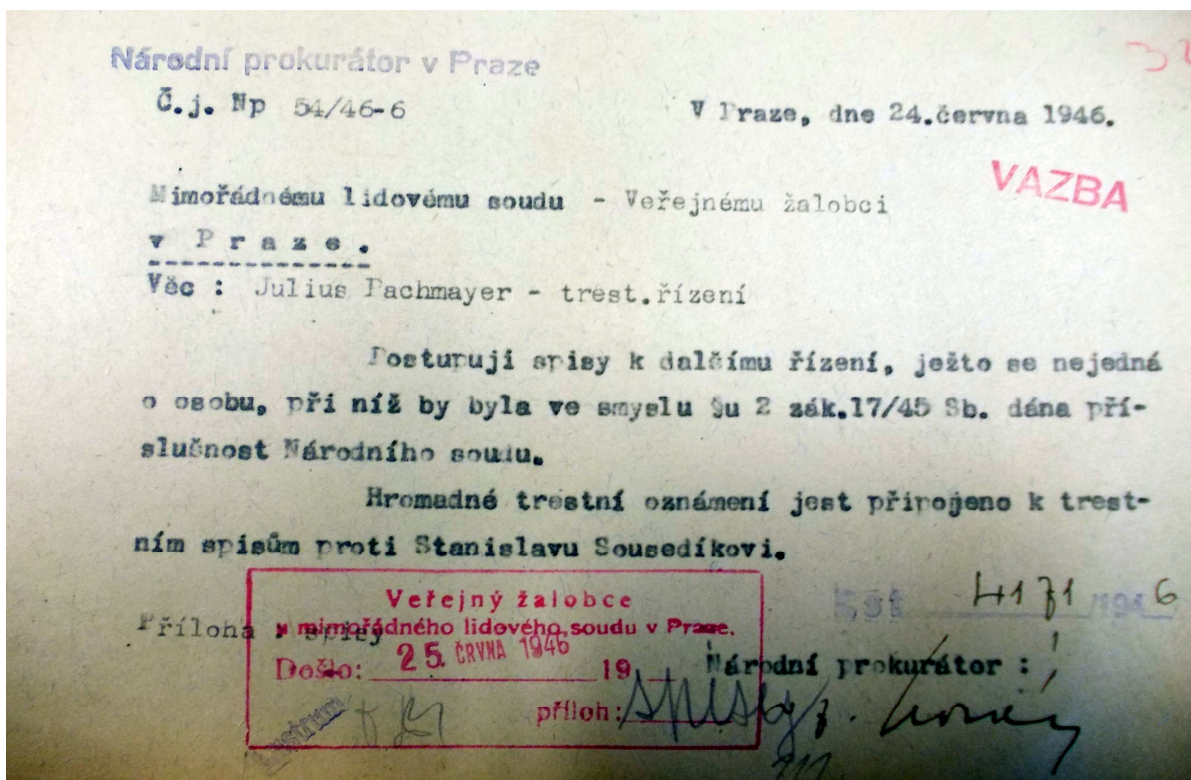
zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Bandera_Vlajka.svg

Příloha č. 3: Potvrzení o členství Pachmayera v organizaci Vlajka

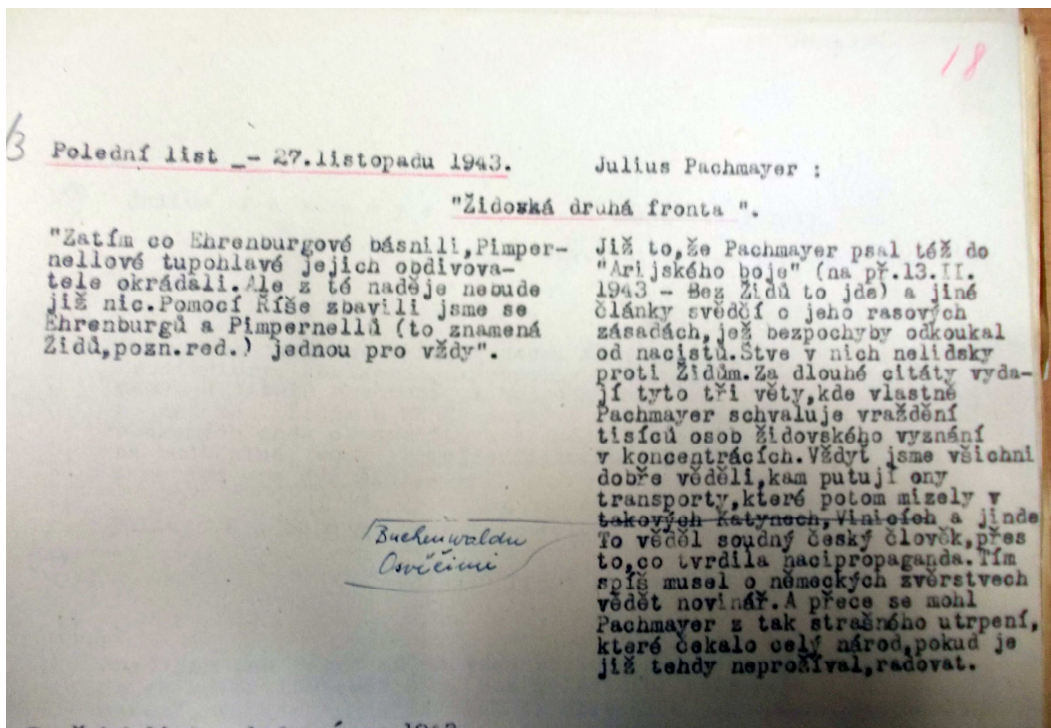
zdroj: SOA, Ls 3324/1946, kart. 429.

Příloha č. 4: Nařízení ke vzetí do vazby

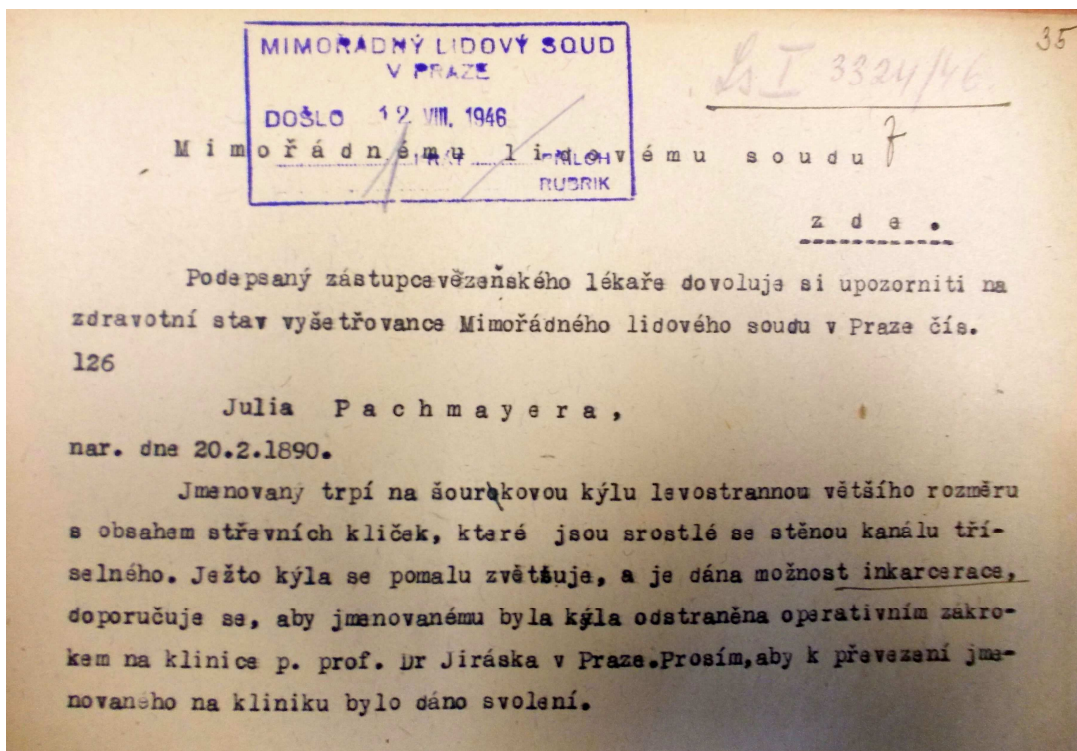
zdroj: SOA, Ls 3324/1946, kart. 429.

Příloha č. 5: Výňatek ze soudního spisu, součást obžaloby

zdroj: SOA, Ls 3324/1946, kart. 429

Příloha č. 6: Prohlášení vězeňského lékaře

zdroj: SOA, Ls 3324/1946, kart. 429.

Příloha č. 7: Pachmayerův podpis výsledku při hlavním přelíčení

Po přečtení (přetlumočení) schváleno:

Julius Pachmayer

zdroj: SOA, Ls 3324/1946, kart. 429.

Příloha č. 7: Elita Vlajky před Národním soudem

Zprava: vedoucí funkcionář Vlajky Jan Rys-Rozsévač, Jaroslav Čermák, Václav Aleš Cyphelly, Jiří Streibl, Jindřich Thun - Hohenstein, Josef Burda.

Zdroj: ČTK